

SAVONIA

- OPINNÄYTETYÖ - YLEMPI AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

SOVITELL@@NX ?

- WhatsApp-kiusaaminen ja sovittelu Itä-Suomessa

TEKIJÄ: Minna Kosonen

Koulutusala			
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala			
Koulutusohjelma			
Hyvinvointiteknologian koulutusohjelma			
Työn tekijä(t)			
Minna Kosonen			
Työn nimi			
Sovittel@@nx? WhatsApp–kiusaaminen ja sovittelu Itä-Suomessa			
Päiväys	10.12.2015	Sivumäärä/Liitteet	53
Ohjaaja(t)			
Pirkko Kouri			
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t)			
Pohjois-Karjalan sovittelutoimisto			
Tiivistelmä Nuoret toimivat verkossa aktiivisesti ja perinteinen kiusaaminen on saanut rinnalleen verkossa ja erilaisissa sovelluksissa tapahtuvaa kiusaamista. Nettikiusaaminen onkin levinnyt koulukiusaamisen ohella nuorten keskuuteen. Älypuhelimille suunnattu sovellus WhatsApp on kokenut viime vuosina räjähdysmäisen kasvun, ja se tarjoaa helpon ja nopean tavan viestiä sekä yksilöiden että ryhmien välillä. Sovellus on varjopuolenaan tuonut uuden väylän hyvinkin raa´alle ja moniulotteiselle kiusaamiselle. Yleisimpiä sovelluksessa ilmeneviä kiusaamismuotoja ovat perättömien ja ilkeiden juorujen levittäminen ja ulkonäöllisesti haukkuminen. Sovittelu tarjoaa mahdollisuuden toisenlaiseen tapaan ratkaista rikos- ja riita-asioita, verrattuna perinteiseen oikeusprosessiin. Toiminnassa tärkeällä sijalla ovat vapaaehtoisuus, luottamuksellisuus, puolueettomuus sekä maksuttomuus. Sovittelu rakentuu restoratiivisen oikeuden pohjalle, jossa keskeisessä roolissa ovat itse aktiivisesti toimivat konfliktin osapuolet. Sovittelun tehtävänä on saattaa konfliktin osapuolet kohtaamaan toisensa ja toimimaan itse oman asiansa asiantuntijoina ja ratkaisijoina. Kuopion pääpoliisiaseman ja Joensuun poliisiaseman tietojärjestelmiin on vuosina 2013–2014 kirjattu kahdeksan tapausta, joihin on liittynyt kiusaamista WhatsApp–sovelluksessa. Sovittelussa näistä on käsitelty kuusi ja lisäksi yksi muulta taholta tullut kiusaamistapaus. Sovittelun on katsottu jo ennen lain rikos- ja eräiden riita-asioiden sovittelusta voimaantuloa soveltuvan erityisen hyvin nuorten asioiden käsittelyyn. Sekä opinnäytetyöni että oman työkokemukseni perusteella voidaan todeta, että WhatsApp -kiusaamistapaukset ovat mitä sopivimpia tapauksia soviteltaviksi. Tämän opinnäytetyön aiheena on WhatsApp–kiusaaminen ja sovittelu Itä–Suomessa. Tavoitteena on selvittää kiusaamista ilmiönä, kiusaamiseen liittyviä rikosnimikkeitä ja sovittelua kiusaamisasioiden käsittelyssä. Toissijaisena tavoitteena on oman syventävän tiedon saaminen aiheesta. Opinnäytetyöni aineisto koostuu kirjallisuudesta sekä muista työni aiheeseen liittyvistä materiaaleista ja tehdyistä tutkimuksista sekä Itä-Suomen alueen poliisilaitosten ja sovittelutoimistojen tapaustiedoista. Lähestymistapa kohteeseen on hermeneuttinen, joka tulee esille työn kehämäisessä etenemisessä, jossa tutkija ikään kuin kerii auki omaa ymmärtämisen kehäänsä työn lukijalle.			
Avainsanat			
kiusaaminen, nettikiusaaminen, whatsapp, sovittelu			

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme of Health and Welfare Technology			
Author(s) Minna Kosonen			
Title of Thesis Why not mediate? WhatsApp-bullying and mediation in Eastern Finland.			
Date	10.12.2015	Pages/Appendices	53
Supervisor(s) Pirkko Kouri			
Client Organisation /Partners North-Karelia Mediation Office			
Abstract Young people are involved actively in social networking and along with traditional bullying has observed on-line and different kinds of application bullying. Cyberbullying was found to be a wide platform for bullying with young people. Smartphone application WhatsApp has grown explosively during last few years offering easy and fast way to send messages between individuals and groups. Application has unfortunately also found to be a new way of quite brutal and multidimensional bullying. The most common forms of bullying carried out WhatsApp were rumour-spreading and teasing about ones' outward appearance. Mediation gives a possibility to a different way to solve criminal and litigation cases compared to classic legal proceedings. Voluntariness, confidentiality, impartiality and free of charge has a significant role in the process. Mediation is based on restorative justice, in which the active parties of conflict have a significant role. Mediation brings parties of conflict together to encounter each other and act as specialists and resolvers of their own case. Kuopio Police Department and Joensuu Police Department have received eight cases concerning WhatsApp-bullying during years 2013-2014. Six of these cases have been solved in mediation, plus one case from other initiative. Mediation has been held as an appropriate alternative in cases involving juveniles even before Mediation Act was legislated. By this thesis and my own experience as mediation professional can be found that WhatsApp bullying is the most suitable case solved in mediation. The topic of this thesis is WhatsApp-bullying and mediation in Eastern Finland. The purpose is to determine bullying as a phenomenon, criminal titles related to bullying and mediation in bullying cases. Secondary purpose is to get my own deeper knowledge of this topic. The thesis data consist of literature, other materials and previous researches on the topic and case data from Police and from Mediation Offices of Eastern Finland. The approach was hermeneutical, which manifests in the circular progress, where the research worker opens the circle of her own knowledge to the reader of the thesis.			
Keywords bullying, cyberbullying, whatsapp, mediation			

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	4
2	KIUSAAMINEN.....	6
2.1	Kiusaaminen ilmiönä	6
2.1.1	Kiusaamisen määritelmä	6
2.1.2	Kiusaamistavat.....	7
2.2	Nettikiusaaminen	8
2.2.1	Nettikiusaamisen tavat ja ilmeneminen	9
2.3	Kiusaaminen ryhmäilmiönä	11
2.4	Kiusaaminen kokemuksena	12
2.5	Kiusaamiseen puuttuminen	14
3	MILLOIN KIUSAAMINEN ON RIKOS?	16
3.1	Yleisimmät kiusaamiseen liittyvät rikosnimikkeet	16
3.2	Tekijäkumppanuus rikoksessa	17
3.3	Yllyttäminen rikokseen	17
3.4	Avunanto rikokseen.....	18
3.5	Esitutkinnasta käräjäoikeuden käsittelyyn	18
4	WHATSAPP	20
4.1	WhatsApp:n peruskäyttö.....	20
4.2	Ketkä käyttävät WhatsAppia?.....	23
4.3	WhatsApp kiusaamisvälineenä	24
5	RIKOS- JA RIITA-ASIOIDEN SOVITTELUTOIMINTA	28
5.1	Sovittelun historia	29
5.2	Sovittelutoiminnan ohjaus, kehittäminen ja järjestäminen.....	30
5.3	Sovitteluun ohjautuvat asiat ja osallistujat	31
5.4	Sovittelun kulku	32
5.5	Sovittelu Itä-Suomessa.....	34
5.6	Nuori sovittelussa	35
6	WHATSAPP KIUSAAMISTAPAUKSET ITÄ-SUOMESSA.....	38
6.1	Itä-Suomen poliisilaitoksen ja Itä-Suomen sovittelutoimistojen alueilla vuosina 2013 - 2014 käsittelyssä olleet WhatsApp – kiusaamistapaukset.....	38
6.1.1	Poliisille kirjattu rikosilmoitus, ohjattu sovitteluun	38
6.1.2	Poliisille kirjattu rikosilmoitus, hoidettu muutoin	40
6.1.3	Poliisille kirjattu muu tutkinta – ilmoitus, ohjattu sovitteluun	40
6.1.4	Sovittelualoite tullut muulta taholta	40
6.2	Erään sovittelun tarina	41
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA	46
	LÄHTEET	49

1 JOHDANTO

”Koulukiusaaminen mursi Jonin: ”Olisiko ne onnellisia, jos mä kuolisin?” (Iltalehti 15.11.2014)

”Poliisi: Lapset käyttävät hittisovellusta härskisti toistensa kiusaamiseen.” (Länsi-Savo 16.1.2014)

”Tyttöporukan whatsapp kiusaaminen kärjistyi – poliisi tutkii.” (Iltalehti 6.1.2015)

”Nuorten kiusaaminen: Whatsapp syrjäytti tekstiviestit.” (YleUutiset 21.1.2014)

Kiusaamista on aina ollut ja tulee aina olemaan. Edellä kuvatus kaltaiset otsikot tuovat kiusaamista, sen yleisyyttä ja ongelmien pysyvyyttä näkyväksi. Perinteisesti kiusaamisen ajatellaan olevan nuorten välistä ja tapahtuvan koulussa, puhutaan koulukiusaamisesta. (Salmivalli 2003, 12.)

Mutta maailman muuttuessa myös itse kiusaamisilmiö on muuttunut ja siirtynyt oppituntien, koulunpihojen ja koulumatkojen lisäksi nuorten vapaa-ajalle internetin ja matkapuhelinten kautta. (Aarnio & Multisilta 2011.) Kiusaaminen ei päätykään kotioven sulkeutumiseen, vaan voi jatkua ajasta ja paikasta riippumatta. Yhteys kouluun on usein kuitenkin olemassa, kiusaaja ja kiusattu tuntevat useimmiten toisensa koulusta ja kiusaaminen käynnistyy koulukaveruuden tai muun tuttavuuden kautta.

Kiusaaminen on tavoiltaan pysynyt vuosikymmenten aikana muuttumattomana, mutta sen ilmentymistavat ja tapahtumapaikat ovat keskeisesti muuttuneet. Kiusaamisen siirtyminen 2000-luvulla uusiin viestimiin toi myös uudet kiusaamisen käsitteet; verkkokiusaaminen, nettikiusaaminen, teknologiavälitteinen kiusaaminen. (Vierelä 2012, 1.)

Yhdeksi kanavaksi kiusaamiselle nuorten keskuudessa on tullut räjähdysmäisen kasvun viime vuosina kokenut älypuhelinikäyttöön suunniteltu pikaviestisovellus WhatsApp. Kiusaaminen sovelluksessa on tavoiltaan edelleen samantyyppistä kuin kasvokkain tapahtuva kiusaaminenkin, mutta siitä on tullut ehkä helpompaa ja nuorten itsensä mielessä hyväksyttävämpää. Samoin sen havaitseminen ja siihen puuttuminen on vaikeampaa sen jäädessä usein aikuisten katseilta piiloon. (Haasio 2013, 63.)

Tarkastelen opinnäytetyössäni kiusaamisen käsitettä, sen muotoja ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Käyn läpi myös yleisimpiä kiusaamiseen liittyviä rikosnimikkeitä

ja WhatsApp–pikaviestisovelluksen perustoimintoja sekä sovellusta kiusaamisvälineenä. Tarkastelen myös rikos– ja riita–asioiden sovittelua sekä kokonaisuutena että nuorten (alle 18–vuotiaat) sovittelun näkökulmasta. Lisäksi selvitän Itä-Suomen alueelta WhatsAppiin liittyviä kiusaamistapauksia ja niiden käsittelyä sovittelussa.

Tutkimusmenetelmänä on aineistolähtöinen eli laadullinen tutkimus. Opinnäytetyöni tutkimusaineisto koostuu kirjallisuudesta sekä muista tutkimukseni aiheeseen liittyvistä materiaaleista ja tehdyistä tutkimuksista. Lähestymistapa kohteeseen on hermeneuttinen, joka tulee esille työn kehämäisessä etenemisessä, jossa tutkija ikään kuin kerii auki omaa ymmärtämisen kehäänsä tutkimuksen lukijalle.

Kiusaaminen sosiaalisessa mediassa on näkynyt lisääntyvässä määrin myös työssäni sovittelun ohjaajana. Oman mielenkiintoni lisäksi selvitystyöllä on ilmiön lisääntyessä ajankohtaista tarvetta sovittelun ammattihenkilöstön ja vapaaehtoissovittelijoiden jatkokoulutuksessa.

2 KIUUSAAMINEN

2.1 Kiusaaminen ilmiönä

2.1.1 Kiusaamisen määritelmä

Kiusaaminen voidaan ymmärtää monella eri tavalla. Jotta päästäisiin käsiksi itse ilmiöön, on sille haettava määritelmä. Kuten jo johdannossa mainittiin, koulu-kiusaaminen ja internetissä tapahtuva kiusaaminen ovat usein vahvasti kytköksissä toisiinsa. Siksi onkin hyvä lähteä aluksi avaamaan perinteistä kiusaamisen käsitettä.

Yksi yleisimmistä kuvauksista määrittelee kiusaamisen pitkäaikaisena, toistuvana sosiaalisena tai ruumiillisena väkivaltana, joka kohdistuu kiusattuun. Osapuolten välillä vallitsee epätasapaino, jolloin kiusattu joutuu puolustautumaan kiusaajaa tai kiusaajia vastaan. Kiusaaminen voi olla henkistä, ruumiillista tai sosiaalista. Ruumiillinen epätasapaino, jota ilmenee varsinkin poikien keskuudessa, tarkoittaa sitä, että toinen on fyysisesti vahvempi tai kookkaampi kuin toinen. Henkinen epätasapaino tarkoittaa puolestaan sitä, että toinen on alakynnessä, eikä pysty puolustamaan itseänsä sanavalmiimpaa ja äänekkäämpää osapuolta vastaan. Kiusaaja osaa usein myös manipuloida muut kiusaamiseen mukaan, kun taas kiusattu on hiljaisempi ja epävarmempi. Sosiaalinen epätasapaino on sitä, että toisella on laaja kaveripiiri ympärillään, kun taas toisella kavereita ei ole ehkä yhtään. (Hamarus 2008, 12–13.)

Salmivalli on määritellyt kiusaamisen yhteen ja samaan ihmiseen toistuvasti kohdistuvaksi tahalliseksi vihamieliseksi käyttäytymiseksi. Myös Salmivallin määritellyssä käy esille toistuvuuden ja systemaattisuuden lisäksi osapuolten epätasaväkisyys, toinen on jollain tavalla toista vahvempi. Voimasuhteiden ero voi johtua iästä, fyysisistä ominaisuuksista, asemasta tai joistakin muista ominaisuuksista, ja näitä ominaisuuksia väärinkäyttämällä kiusaaja saa ylliotteen kiusatusta. Satunnainen hännääminen ja kahden yhtä vahvan yksilön välinen selvittely eivät siis Salmivallin mukaan ole kiusaamista. (Salmivalli 2003, 11.)

Olweuksen (1992, 14–15) mukaan kiusatuksi joudutaan silloin, kun toistuvasti tai pidempään ollaan alttiina yhden tai useamman ihmisen negatiivisille teoille. Tarkoituksena on tuottaa toiselle tahallisesti vammoja tai epämiellyttävä olo. Negatiiviset teot voivat olla verbaalisia, kuten pilkkaaminen, hännääminen, nimittely ja

uhkaaminen tai fyysisiä, kuten töniminen, lyöminen ja potkiminen. Myös ilmehtimällä tai sulkemalla ryhmästä voidaan aiheuttaa toiselle negatiivisia tekoja, ei välttämättä tarvita sanoja tai fyysistä kontaktia.

Mannerheimin lastensuojeluliiton (2014) mukaan kiusaamista on vaikea määritellä ja mitata, koska siinä on toiminnan lisäksi kyse asenteista; kuinka kiusattu itse asennoituu kiusaamiseensa ja kuinka muut yhteisön jäsenet suhtautuvat kiusattuun. Jatkuvuuden ja toistuvuuden vaatimusta on MLL:n mukaan myös syytä tarkastella kriittisesti. Kuinka usein kiusaamiseen liittyviä tekoja täytyy tapahtua, jotta niitä voidaan kutsua kiusaamiseksi? Jo muutamasta yksittäisestä kiusaamiskerrasta voi syntyä kiusatun mielessä kiusatuksi tulemisen uhka. Yhtenä lähtökohtana kiusaamisen määrittelyissä voidaan pitää kiusaamisen kohteeksi joutuneen omia kokemuksia. Jokainen kokee kiusaamisen omalla tavallaan.

2.1.2 Kiusaamistavat

Kiusaamisen muotoja on monia. Tutkimuskirjallisuudessa kiusaaminen jaetaan usein suoraan ja epäsuoraan kiusaamiseen. Suoralla kiusaamisella tarkoitetaan toisen fyysistä tai verbaalista satuttamista ja siinä negatiiviset teot ja tunteet kohdistetaan suoraan kiusattuun. Fyysinen satuttaminen voi olla esimerkiksi tönimistä, lyömistä tai potkimista. Myös toisen omaisuuden varastamista tai tuhoamista pidetään fyysisenä satuttamisena. Verbaalinen satuttaminen ilmenee esimerkiksi loukkaavana nimittelyinä, haukkumisena tai naurunalaiseksi tekemisinä. Epäsuorassa kiusaamisessa on puolestaan kyse siitä, että se tapahtuu kiertoteitse esimerkiksi puhumalla toisesta pahaa selän takana, levittämällä juoruja tai eristämällä kiusattu ryhmästä. Epäsuoran kiusaamisen muotoja ovat muun muassa myös vihjaileminen sekä tervehtimättä tai vastaamatta jättäminen. Tyttöjen keskuudessa tapahtuu useammin epäsuoraa kiusaamista, kun taas poikien kiusaaminen on yleensä suoraa ja fyysistä. Sanallista kiusaamista tapahtuu niin tyttöjen kuin poikienkin keskuudessa yhtä paljon. (Hamarus 2008, 45; Salmivalli 1998, 35–39.)

Kiusaamista voidaan myös jaotella muilla tavoin, kuten fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen kiusaamiseen. Fyysinen kiusaaminen on tönimistä ja hakkaamista, psyykkinen tapahtuu elein, ilmein ja sanoin ja sosiaalinen kiusaaminen on vaikuttamista vuorovaikutus- ja ystävyyssuhteisiin. Alalajeittain kiusaaminen voidaan jakaa vielä tarkemmin sanalliseksi kiusaamiseksi, eristämiseksi ja syrjimiseksi, är-

syttäväksi kiusaamiseksi, äkilliseksi fyysiseksi päälle käymiseksi, prosessikiusaamiseksi jne. (Hamarus 2008, 45–74.)

Yksi kiusaamisen luokittelutapa on jakaa se näkyvään ja piilossa olevaan kiusaamiseen. Näkyviä muotoja ovat toisen fyysinen ja sanallinen vahingoittaminen. Sanallinen kiusaaminen on kaikkein yleisin kiusaamisen muoto. Sanojen vahingoittavuus osuu kiusatun itsetuntoon ja minäkäsitykseen vahingoittaen hänen taapansa suhtautua itseensä ja muihin. Epäsuora kiusaaminen on luonteeltaan huomaamattomampaa ja sen avulla vahingoitetaan kiusatun sosiaalisia suhteita. Pahimmillaan kiusattu jää luokassaan kokonaan ilman ystäviä. (Tuomisto, Salmivalli & Poskiparta 2009, 173–174.)

2.2 Nettikiusaaminen

Internetin ja kännykän välityksellä tapahtuvaa kiusaamista kutsutaan sähköiseksi kiusaamiseksi. Ruotsissa käytetään termiä elektronisk mobbning ja englannin kielessä puolestaan electronic bullying tai cyberbullying. Suomen kielessä puhutaan yleisesti sähköisestä kiusaamisesta ja nettikiusaamisesta. Yhdeksi termiksi on ehdotettu saippausta, joka voidaan jakaa kännykkä ja nettikiusaamiseen. (Hamarus 2008, 71.)

Ruotsin kielessä käytetty elektronisk mobbning ja sen lyhennetty muoto e-mobbning tarkoittaa kiusaamista, jonka välineinä käytetään elektronisia laitteita. Sitä voi tapahtua esimerkiksi sähköpostilla, erilaisilla verkkosivuilla, puheluiden ja tekstiviestien tai kamerapuhelinten video- ja kuvatoimintojen avulla. (Karisbygdens Hem och Skola 2008.) Uudehko kiusaamisilmiö on saanut monia nimiä, eikä muillakaan kielillä ole vain yhtä vakiintunutta nimeä ilmiölle.

Termi cyberbullying on määritelty mm. Patchin ja Hindujan (2010, 615) toimesta seuraavasti: se on tarkoituksellista ja toistuvaa, kohteelleen todellista haittaa tuottavaa elektronisen laitteen välityksellä tapahtuvaa toimintaa. Cyberbullying on siis elektronisen laitteen välityksellä tapahtuvaa häirintää, pelottelua, uhkailua tai muunlaisen haitan aiheuttamista.

Kamerakännykät mahdollistavat kuvaamisen ja Internet puolestaan kuvien levittämisen helposti. Feinberg ja Robey (2009, 26) tiivistävät käsitteen verkko-kiusaaminen (cyberbullying) *haitallisten ja julmien kuvien tai tekstien lähettämisenä tai julkaisemisena Internetissä* (käännös englanninkielisestä tekstistä).

Mannerheimin lastensuojeluliitto (2014) määrittelee nettikiusaamisen sähköisissä ympäristöissä, kuten pikaviestimissä, yhteisöpalveluissa ja keskustelupalstoilla tapahtuvaksi sosiaalseksi ja henkiseksi väkivallaksi. Kuvattuihin tai videoituihin kiusaamistilanteisiin voi liittyä myös fyysistä väkivaltaa.

Jokirannan (2008, 30) mukaan nettikiusaaminen on toimintaa, jossa yksilö tai ryhmä käyttää internetiä tarkoituksellisesti väärin kiusatakseen, vahingoittaakseen tai muuten aiheuttaakseen harmia toiselle tai toisille. Jokirannan mukaan negatiiviset teot eivät edellytä toistuvuutta, joka on perinteisesti ajateltu olevan yksi kiusaamisen määritelmien edellytys. Tärkeämpää on huomioida mahdollisen suuren yleisön merkitys jo yksittäisessä kiusaamistapauksessa. Yksikin teko tai kommentti internetissä olematta toistuvasti tapahtuvaa toimintaa voi vahingoittaa kiusattua pitkään teon laajan julkitulemisen vuoksi.

Käytän työssäni nimikettä nettikiusaaminen, koska keskityn nimenomaan web-pohjaisen pikaviestisovellus Whatsappin kautta tapahtuvaan kiusaamiseen.

2.2.1 Nettikiusaamisen tavat ja ilmeneminen

Nettikiusaaminen voi olla perinteisen kiusaamisen tapaan joko suoraa tai epäsuoraa kiusaamista, kiusaamista toisen ihmisen kautta. Suorassa nettikiusaamisessa kiusaaja lähettää kiusaamisviestejä suoraan uhrilleen esimerkiksi pikaviestimen tai sähköpostin välityksellä. Epäsuorassa nettikiusaamisessa kiusaaja taas käyttää hyväkseen toisia ihmisiä tai lähettää toisen ihmisen nimissä kiusaamisviestejä muille paljastumatta itse todelliseksi kiusaajaksi. (Agatston, Kowalski & Limber 2008, 44.)

Myös nettikiusaamisella on erilaisia ilmenemismuotoja. Höistadin (2003, 80) koulukiusaamisen ilmenemismuotojen kolmijakoa voidaan soveltaa mielestäni osittain myös nettikiusaamiseen. Nettikiusaaminen voi olla hiljaista, sanallista tai fyysistä kiusaamista. Hiljaista nettikiusaamista voi olla esimerkiksi toisen yhteydenottojen estäminen pikaviestimissä. Sanallista kiusaamista voi helposti löytää eri palveluista esimerkiksi haukkumisena. Fyysistä kiusaamista voi taas olla väkivaltaisen videon nauhoittaminen ja laittaminen internetiin muiden nähtäville. (Agatston ym. 2008, 46–51.)

Agatston ja muut (2008, 46) ovat listanneet nettikiusaamisen yleisimmiksi muodoiksi haukkumisen, häirinnän, äkillisen sanasodan, toisen nimellä esiintymisen,

henkilötietojen väärinkäytön, sulkemisen ryhmän ulkopuolelle, vaanimisen ja ahdistelun sekä väkivallan videoimisen. Listaan voidaan lisätä vielä salasanojen huijaaminen, kuviin liittyvät ongelmat ja seksuaalinen ahdistelu.

Nettikiusaamisen tyypillisimpänä piirteenä nimetään kunnianloukkaaminen ja maineen tahraaminen yhteisöllisissä Internet-palveluissa. Kiusatulle lähetellään ilkeitä viestejä, perustetaan pilkkaryhmiä tai kommentoidaan ilkeästi hänen julkaisujaan sosiaalisessa mediassa. (Huhtala 2013, 45.)

Sosiaalisessa mediassa kuvilla, teksteillä ja muulla materiaalilla viestitään omasta itsestä ja persoonallisuudesta paljon ja korostetaan omia hyviä ja vahvoja puolia. Julmat, ilkeät kommentit siitä, mitä olet halunnut itsestä näyttää ja miten olet halunnut itseäsi ilmaista, ovat minäkuvalle ja identiteetille erityisen haavoittavia. Minäkuvan ja identiteetin rakentuminen on myöhäisessä kouluiässä ja murrosiässä keskeinen kehitystehtävä. Se, muodostuuko kehitysvaiheessa positiivinen vai negatiivinen minäkuva, vaikuttaa itsetuntoon vielä pitkään. Murtunut identiteetti ja negatiivinen minäkuva voivat näkyä kiusatussa vielä aikuisiälläkin. (Salmivalli 2003, 21–23.)

Internetissä kiusaaminen jää näkyviin. Kommentit, päivitykset, kuvat ja videot eivät välttämättä poistu koskaan Internetistä. Lisäksi laajempi joukko näkee kiusaamisen ja mahdollisuus tähän kestää kauemmin: kiusaaminen ei olekaan tilanesidonnaista, vaan kommentit, kuvat, videot tai muu ilkeä materiaali kiusatusta voi olla näkyvillä jopa tunteja tai vuorokausia ennen kuin kiusattu itse sen näkee. Pahimmillaan juorut ja kiusaaminen voivat alkaa elää Internetissä täysin omaa elämäänsä muuttuen yhä suuremmaksi ja liioitellummaksi. Kerran Internetiin ladattu materiaali on vaikeasti poistettavaa ja hallittavaa, jolloin kiusaamista on vaikea saada loppumaan. (Lämsä 2009, 65.)

Kasvotusten kiusaamista voi myös jotenkuten välttää. Kiusaajaan törmäämistä voi vältellä, tilanteesta voi lähteä pois tai viimeistään kotona kiusaamiselta ja kiusaajilta on turvassa. Internet-kiusaaminen seuraa myös vapaa-ajalle ja sitä on vaikeaa välttää. Kasvotusten kiusaaminen vaatii kiusaajalta rohkeutta ja sosiaalista taitoa. Internetissä uhria ei tarvitse kohdata, kiusaajalla on aikaa hioa ja kehittää kiusaaminen mahdollisimman raa'aksi ennen sen julkaisemista. Voisi jopa ajatella nettikiusaamisen olevan kasvokkain kiusaamista helpompaa. Nettikiusaamisen erityispiirteenä pidetään nimenomaan tätä kasvottomuutta, jossa

uhrin reaktioita ei näe välittömästi eikä siis joudu kohtaamaan tekojensa seurauksia (Huhtala 2013, 47.)

2.3 Kiusaaminen ryhmäilmionä

Kiusaaminen tapahtuu usein ryhmässä, jolloin se on selkeästi ryhmäilmiö, ja saa alkunsa sekä perustuu jäsenten välisiin sosiaalisiin suhteisiin. Ryhmä, jossa kiusaamista esiintyy, on usein hyvin pysyvä sosiaalinen ryhmä, ja sen jäsenillä on selkeästi omat roolinsa. Kiusaamisen jatkuessa pitkään tulee kiusatusta ikään kuin koko ryhmän uhri, ja häntä kohdellaan sen mukaan jatkuvasti, eikä uhri pääse roolistaan irti. (Salmivalli 1998, 33.) Tämä tulee usein esille myös sovittelutilanteissa. Jotakuta on kiusattu useita vuosi ja kiusaamien on jatkunut vuosiluokalta toiselle siirtyessä. Kiusaamisen syytä ei oikeastaan kukaan enää edes muista, kiusaamisesta on vain tullut totuttu tapa, eikä siitä osata enää luopua.

Kiusaamistilanteessa on useita eri rooleja; kiusaaja, uhri, apuri, vahvistaja, puolustaja sekä ulkopuolinen. Kiusaaja käynnistää ja toteuttaa tapahtuman, kun taas uhri on toistuvan ja systemaattisen kiusaamisen kohde. Kun muita rooleja aletaan määritellä, on lähtökohtana se, mitä muut tekevät kiusaamistilanteessa. Apuri on mukana kiusaajan seuraajana tai avustajana, ei niinkään aloitteellisena kiusantekijänä. Vahvistaja antaa myönteistä palautetta kiusaajalle nauramalla, kannustamalla kiusaajaa tai olemalla kiusaamistapahtuman yleisönä. Puolustaja asettuu kiusatun puolelle, koettaa saada toiset lopettamaan kiusaamisen tai tukee kiusattua muutoin. Ulkopuolinen pysyttelee kiusaamistilanteista sivummalla. Roolit määräytyvät sekä tilanteen, mutta myös yksilön omien luonteenpiirteiden, aikaisempien kokemusten sekä luokkayhteisön ominaisuuksien perusteella. Sosiaalisella ympäristöllä on suuri vaikutus roolien omaksumiseen. Kiusaaja tai kiusaajat pyrkivät usein saavuttamaan toista kiusaamalla jotain etua itselleen, esimerkiksi vaikutusvaltaa ja johtavan aseman ryhmässä, itsetunnon kohentumista tai vertaisten osoittamaa arvostusta ja jopa pelkoa. Kyse voi olla myös rahasta, palveluksista tai muusta materiaalisesta edusta. (Pörhölä 2006, 14; Salmivalli 1998, 46–47, 52.)

Pohdittaessa perinteisen kiusaamisen rooleja, kiusaamisessa on mukana enemmän kuin kiusattu ja kiusaaja. Koko luokka on yhteydessä kiusaamiseen: tukijoina, puolustajina ja hiljaisina hyväksyjinä. (Koskeniemi 1964 97–98; Penttilä 1994, 75.)

Sosiaalisessa mediassa tapahtuvassa kiusaamisessa roolien tunnistaminen on haastavaa, mutta edelleen kiusaaminen ei ole vain kiusaajan ja kiusatun välistä, sillä mikä merkitys olisi kiusaamisella, jolle ei ole yleisöä? Tällöinhän kiusaajan usein tavoittelema arvostus ja valta-asema yhteisössä jäisivät saavuttamatta. (Hamarus 2008, 27–35.)

Internetissä kiusaajiksi voi nousta yllättäviäkin henkilöitä ja kiusaamiseen on monenlaisia taustoja. Esimerkiksi fyysisesti heikot ja muuten yhteisössä syrjityt, mutta verbaalisesti lahjakkaat oppilaat voivat alkaa kiusata muita Internetissä. Täällä se onnistuu heiltä kouluympäristöä helpommin. Nämä kiusaajat eivät välttämättä edes koe kiusaavansa, vaan kokevat oikeudekseen asettua muiden yläpuolelle Internetissä, jos he eivät siihen reaali maailmassa kykene. Monilla heistä voi olla myös ylivoima tietoteknisissä taidoissa, jolloin kiusaaminen netissä onnistuu muita paremmin ja iskevämmin, esimerkiksi kuvien muokkauksen kautta. (Feinberg & Robey 2009, 27–29.)

Sosiaalisessa mediassa voi toimia sekä käyttäjänä että tuottajana. Sisältöä voi tarkkailla ja lukea hiljaisesti tai tuottaa muiden näkyville aktiivisesti. Perinteisiä kiusaamisen rooleja soveltaen kiusaajaa voidaan sosiaalisessa mediassa tapahtuvassa kiusaamisessa pitää tuottajana, joka tuottaa ja julkaisee loukkaavan materiaalin kiusatusta. Näitä julkaisuja näkevät ja seuraavat henkilöt ovat osaltaan mukana kiusaamisessa. Hiljaiset hyväksyjät lukevat julkaisut, mutta eivät puutu kiusaamiseen. Kannustajat kommentoivat ja tykkäävät tekemättä kuitenkaan itse aloitteita ja omia julkaisuja. Puolustajat käyvät tavalla toisella kiusaamista vastaan: kertoen aikuiselle tai kommentoiden kiusaamista vastaan. (Matikainen 2011, 67.)

2.4 Kiusaaminen kokemuksena

Kiusatusta ei usein päällepäin näy, miltä kiusaamistilanteet hänestä tuntuvat. Siisällä kuitenkin liikkuu pettymyksen, ahdistuksen, vihan ja arvottomuuden tunteita. Kiusaamisella on todettu olevan välittömiä vaikutuksia, kuten kiusattujen nuorten koulupelko ja erilaiset psykosomaattiset oireet, kuten vatsakivut ja päänsärky. Kiusatut ovat myös muita ikätovereitaan ahdistuneempia ja heillä on huonompi itsetunto. Kiusaamisella voi olla myös suoria vaikutuksia koulumenestykseen: kun on paha mieli, on vaikea keskittyä koulumenestykseen. Tutkimusten mukaan niillä ihmisillä, joilla on perinnöllinen taipumus sairastua mielen sairauksiin, lapsena kiusaamisen kohteiksi joutuminen nostaa sairastumisriskin kaksin-

kertaiseksi. Kiusaaminen on kehityksellinen riski sekä kiusatulle että kiusaajallekin. Kun kiusaaja saa jatkaa kiusaamista ilman, että siihen puututaan, on hänellä riski jatkaa aggressiivista ja toisia alistavaa käytöstä myöhemminkin. (Salmivalli 2003.)

Kiusattu tuntee itsensä usein hylätyksi, erilaiseksi ja eristäytyneeksi. Nuorella voi esiintyä häpeän tunteita ja uusiin tilanteisiin meneminen voi tuntua ylitse-pääsemättömän vaikealta. Uudet tilanteet pelottavat, koska nuori pelkää tulevansa niissäkin kiusatuksi. Kiusattu kantaa usein ympäristön luoman kiusatun leimaa. Kiusattu voi myös alkaa itse leimata itseään ottaen siten uhrin roolin. Kiusatun käyttäytyminen voi muuttua kun hän alkaa elää roolinsa mukaisesti. Nuori voi menettää luottamuksen itseensä ja muihin eikä välitä omasta käyttäytymisestään, mikä voi johtaa jopa itsetuhoiseen elämäntapaan. Kiusatuksi tuleminen voi haavoittaa herkässä ikävaiheessa olevaa nuorta ja heikentää hänen perusturvallisuuden tunnettaan. Jos nuoren kaikki voimavarat menevät ikävästä elämäntilanteesta selviämiseen, ikäkauteen kuuluva kehitys voi edetä ei-toivotulla tavalla. (Lämsä, Kiviniemi & Pönkkö 2009, 97–100.)

Nuorten elämään kuuluvat voimakkaat tunnekokemukset. He kokevat asiat syvemmin kuin aikuiset, koska eivät vielä omaa selkeitä toimintamalleja erilaisten tilanteiden kohtaamiseksi ja niistä nousevien tunteiden käsittelemiseksi. Tunteilla on suuri merkitys nuorten elämään ja niin hyvät kuin huonot tunnekokemukset vaikuttavat nuoren identiteetin kehitykseen vahvistavasti tai heikentävästi. Vahvat tunnekokemukset jäävät voimakkaimmin mieleen ja vaikuttavat nuoren minäkuvaan. Nuorilla on myös suuri tarve olla samanlainen kuin muut. Sosiaalisten yhteisöjen ulkopuolelle jääminen on monen nuoren suurin pelko. Nuoret tarvitsevat hyväksyntää vertaisiltaan: he saattavat muuttaa ulkonäköään tai käyttäytymistään saavuttaakseen hyväksyntää ja miellyttääkseen muita. (Lämsä ym. 2009, 100–102.)

Kiusaaminen on uhka kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille ja nuoren tasapainoiselle kehitykselle. Jatkuva kiusaaminen vaikuttaa minäkuvaan, itsetuntoon, ihmissuhteisiin ja toimintaan niin nykyhetkessä kuin tulevaisuudessakin. Henkiset vauriot, jotka ovat aiheutuneet kiusaamisesta, voivat nousta pintaan vielä myöhemminkin. Varsinkin toistuva hyljeksintä ja välinpitämättömyys ja niistä johtuva yksinäisyys jättää jälkensä lapsiin ja nuoriin. Kiusaaminen aiheuttaa mielipahaa, itsetunnon vaurioita ja kiusatun voi olla vaikea luottaa ihmisiin. Kiusatun koulumotivaatio voi laskea ja käyttäytyminen saattaa muuttua. Kiusaaminen voi johtaa

masennukseen ja elämän ilon menetykseen. Kiusaaminen voi vaikuttaa myös nuoren identiteettiin ja sitä kautta jopa ammattivalintaan. (Lämsä 2009, 70; Hamarus 2008, 79.)

2.5 Kiusaamiseen puuttuminen

Yleinen käsitys kiusaamiseen puuttumisesta peräänkuuluttaa sekä kodin että koulun vastuuta. Pääasiallinen kasvatusvastuu on kodeilla, koulu taas pystyy parhaiten vaikuttamaan oppilasryhmän toimintaan. Siinä missä jokainen vanhempi tuntee oman lapsensa parhaiten ja on vastuussa hänen kasvatuksestaan, tuntee opettaja oppilasryhmän dynamiikan ja toiminnan sekä tietää vanhempaa paremmin miten luokkayhteisö toimii. Voidaan siis ajatella, että lapsen kasvatuksella ja kodilla on vaikutusta kiusaamiseen ja siihen puuttumiseen yksilöiden kautta. Kodeissa tapahtunut kasvatus määrittää sitä, millaisia yksilöitä luokkaan tulee. Opettaja taas tuntee ryhmän ja oppilaiden väliset suhteet pystyen puuttumaan kiusaamiseen sen kautta. (Salmivalli 2003, 25.)

Kiusaamiseen puuttumista on ohjeistettu monin tavoin. Pääsääntöisesti siihen kuuluu huomaaminen sekä tiedon kerääminen: mitä tapahtuu, keiden välillä ja missä tilanteissa. Osapuolten kanssa keskustelu on osa kiusaamisen selvittämistä. Sekä kiusaaja että kiusattu saavat kertoa oman näkökulmansa tapahtumista. Kiusaamisen tapojen käsittelyllä ja lopettamisesta sopimisella kiusaajan kanssa kiusaamisen jatkuminen pyritään estämään. Keskeisenä osana puuttumiseen kuuluu myös tilanteen seuraaminen, ettei kiusaamisen uudelleen aloittamiseen olisi mahdollisuutta. (Höistad 2003, 134–150; Salmivalli 2003.)

Kuten aiemmin on jo mainittu, nettikiusaamisen haasteita ovat sen helppous, nopea leviäminen ja vaikea hallittavuus. Kiusaamisesta ylipäättään suuri osa jää kertomatta ja siten myös havaitsematta aikuisille. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2006.) Nettikiusaaminen tapahtuu tavallista kiusaamista enemmän aikuisten tietämättä, jolloin se jää useimmiten havaitsematta, eikä siihen myöskään tiedetä puuttua. (Haasio 2013, 62–64.)

Nettikiusaamisessa on haasteensa myös silloin kun se huomataan. Nettikiusaaminen sijoittuu vapaa-ajalle, mutta kiusaaja ja kiusattu tuntevat usein toisensa koulun kautta. Tällöin ongelmaksi muodostuu, kuka puuttuu nettikiusaamiseen. Onko koulun vastuulla puuttua myös nettikiusaamiseen, vaikka se tapahtuu vapaa-ajalla?

Nettikiusaamisen tyypillisenä puuttumisena on ohjeistettu kiusaajien estämistä Internetin sosiaalisissa ympäristöissä. Tunnusten, sähköpostien ja tilin vaihtaminen sekä pitäminen salassa voivat joillain kanavilla estää kiusaajien mahdollisuudet saada yhteys kiusattuun ja siten aiottu kiusaaminen ei koskaan saavuta kiusattua. (Feinberg & Robey 2009, 29.) Tämä tuo toki kiusaamisen uhrille ainakin hetkellisesti rauhan kiusaajilta, muttei kuitenkaan poista sosiaalista asemaa kiusattuna.

Kiusaamisen rikollisuudesta ja kriminalisoinnista on uutisoitu aiemminkin, mutta nettikiusaamisen myötä lisääntyneet, rikoksen tunnusmerkit täyttävät, kiusaamisen tavat ovat lisänneet myös poliisin osallistumista nettikiusaamiseen puuttumiseen. Nettikiusaamiseen puututtaessa esimerkiksi nimimerkkien takaa kiusaaminen on haaste, jossa vain poliisilla on keinoja selvittää kiusaajien todellinen henkilöllisyys. (Haasio 2013, 128–133.)

Vastauksena nuorten tekemien, nettiin liittyvien rikosten yleistymiseen poliisi aloitti toimintansa Internetin kentällä, Irc-galleriassa vuonna 2008. Myöhemmin nettipoliisiprofiili seurasi käyttäjiä suureen suosioon nousseisiin Facebookiin ja YouTubeen. Poliisi toimii sosiaalisessa mediassa omalla nimellään, virkatehtävissä. Nettipoliisitoiminta on alkanut työn ohessa toimimisesta Irc-galleriassa. Nykyään Suomessa on monia poliiseja, joiden päätehtävänä ovat nettipoliisin tehtävät. (Forss 2013, 247–261.)

Nettipoliisi vastaa lasten ja nuorten netissä esittämiin kysymyksiin ja tiedottaa poliisin toiminnasta. Muiden palveluiden tavoin, myös poliisi pyrkii olemaan tavoitettavissa netin kautta. (Forss 2011, 247–261.) Netissä työskentelee nykyisin sekä nettipoliisin yksikön poliiseja, jotka työskentelevät vain nettiasioiden parissa sekä lähipoliisien työntekijöitä, jotka työskentelevät netissä oman työnsä ohessa.

Tiivistetysti nettikiusaamiseen puuttumisessa on suurempia haasteita kuin pelkkään koulukiusaamiseen puuttumisessa. Aiempi tutkimus ei ole onnistunut löytämään selkeää, toimivaa puuttumiskeinoa edes tavalliseen koulukiusaamiseen, joten kiusaamisen leviäminen Internetiin on tehnyt siihen puuttumisesta entistä haastavampaa. Kiusaamisen vähentämiseksi taas yleisesti ottaen on toimivana keinona koettu sen ennalta ehkäiseminen, jo alkanutta kiusaamista on vaikea enää saada loppumaan. Samaa pätee myös nettikiusaamiseen. (Couvillion & Ilieva 2011, 96–100.)

3 MILLOIN KIUUSAAMINEN ON RIKOS?

3.1 Yleisimmät kiusaamiseen liittyvät rikosnimikkeet

Poliisi tutkii kiusaamistapauksia yleensä nimikkeillä lievä pahoinpitely, pahoinpitely, kunnianloukkaus tai laiton uhkaus. Kyseeseen voi tulla myös muita rikosnimikkeitä tekotavan mukaan. Kiusaaminen saattaa olla henkistä tai ruumiillista tai se voi olla molempia. Kiusaaminen voi olla rikos ja siitä voi seurata kiusaajalle rikoslaissa määrätty rangaistus. (Rikoslaki 21:7, 21:5, 24:9, 25:7.)

Rikosvastuukärajä Suomessa on 15 vuotta. Tämä tarkoittaa, että 15 vuotta täyttänyt voidaan tuomita rikoksesta rangaistukseen. Kiusaaja voi siis saada tuomion, jos hän on 15 vuotta täyttänyt ja kiusaaminen täyttää jonkun rikoslaissa määrätyn rikoksen (esimerkiksi pahoinpitelyn tai kunnianloukkauksen) kuvauksen eli tunnusmerkistön. (Rikoslaki 3:4.)

Vahingonkorvausvastuulla ei ole ikärajaä, joten myös alle 15-vuotias kiusaaja voidaan tuomita maksamaan vahingonkorvausta kiusaamisen uhrille, jolle on aiheutettu vahinkoa. Oikeudessa sovitaan erikseen suostuuko huoltaja maksamaan vai maksaako kiusaaja täysi-ikäisenä vahingonkorvaukset. (Vahingonkorvauslaki 2:2.)

Kiusaaminen saattaa joissakin tilanteissa täyttää kunnianloukkauksen tai yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisrikoksen kuvauksen eli tunnusmerkistön. Kiusaaja saattaa esimerkiksi levittää kiusatusta valheellisia ja halventavia väitteitä tai kiusaaja voi laittaa kiusatun yksityiselämästä kertovia tietoja internetiin tai koulun lehteen. Toisesta voi myös muokata loukkaavia kuvia ja laittaa niitä esille nettiin, jolloin syyllistyy yleensä rikokseen.

Kiusaaja syyllistyy kunnianloukkaukseen, jos hän esittää kiusatusta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai karsimystä loukatulle tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Myös muunlaisesta toisen halventamisesta voidaan tuomiota kunnianloukkauksesta. Törkeäksi kunnianloukkauksen tekee se, että tieto levitetään joukkotiedotusvälineen (eli esim. netti) kautta tai muuten toimitetaan tieto lukuisten ihmisten saataville. (Rikoslaki 24:9.)

Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisestä voidaan tuomita kiusaaja, joka oikeudettomasti esittää joukkotiedotusvälinettä (esim. internetiä) käyttämällä tai muuten toimittaa lukuisten ihmisten saataville kiusatun yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan. Erona kunnianloukkaukseen on se, että levitetty tieto on tosi eikä pelkkää puppua. Kyseeseen voi tulla esimerkiksi kertominen toisen vakavasta sairaudesta tai sukupuolielämästä. Teko täyttyy myös laittamalla toisesta alastonkuva nettiin. Rikosvastuun edellytyksenä on, että tiedon oikeudeton levittäminen on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa. (Rikoslaki 24:8.)

Viestintäsalaisuuden loukkaus voi täytyä tapauksissa, joissa käytetään luvatta toisen käyttäjätunnusta tai sähköpostiosoitetta. Oleellista ei ole se, että onko lukeut yksityiseksi tarkoitettuja viestejä, vaan se, että onko ne olleet mahdollista lukea. (Rikoslaki 38:3.)

Kiusaamistilanteissa saatetaan joskus uhata kiusattua väkivallalla niin, että uhattu on perusteltu syy pelätä henkilökohtaisen turvallisuutensa tai omaisuutensa olevan vakavassa vaarassa. Tällöin kiusaaja voidaan tuomita laittomasta uhkauksesta. Esimerkkinä voi olla vaikka tapaus, jossa jo muutenkin kiusatulle sanotaan, että jos ilmoitat kiusaamisesta jollekin, kiusaaja lupaa hakata toisen todella pahoin tai jopa tappaa. Näissä suullisissa uhkauksissa on monesti tärkeimpänä pointtina uhatun oma subjektiivinen kokemus uhkauksesta. Eli suomeksi, pelkääkö uhattu oikeasti oman henkensä puolesta. (Rikoslaki 25:7.)

Kiusaamisessa saatetaan joskus väkivallalla tai uhkauksella pakottaa kiusattu tekemään, sietämään tai jättämään tekemättä jotakin. Tällöin on mahdollista, että kiusaaja syyllistyy pakottamiseen. (Rikoslaki 25:8.)

3.2 Tekijäkumppanuus rikoksessa

Jos rikoslaissa rangaistavaan kiusaamiseen (esim. pahoinpitelyyn) on syyllistynyt useampi kiusaaja, rangaistaan kutakin rikoksen tekijänä. (Rikoslaki 5:3.)

3.3 Yllyttäminen rikokseen

Jos joku tahallaan taivuttaa toisen rikokseen (esim. pahoinpitelemään toisen), tuomitaan yllyttäjä kuten rikoksen tekijä. (Rikoslaki 5:5.)

3.4 Avunanto rikokseen

Joka ennen rikosta tai rikoksen tekemisen aikana neuvoin, toimin tai muilla tavoin tahallaan auttaa toista tahallisen rikoksen tekemisessä tuomitaan avunannosta rikokseen. (Rikoslaki 5:6.)

3.5 Esitutkinnasta käräjäoikeuden käsittelyyn

Poliisi suorittaa esitutinnan, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty. Poliisi selvittää esitutkinnassa rikoksen ja sen teko-olosuhteet, rikoksella aiheutetun vahingon, rikoksen asianosaiset ja muut syytteestä päättämistä tarvittavat seikat. Poliisi kutsuu rikoksen uhrin asianomistajana tarvittaessa kuulusteluun ja selvittää, onko asianomistajalla asiassa vaatimuksia. Kuulustelussa ja myöhemmin oikeudenkäynnissä asianomistajan pitää kertoa kaikki asiaan liittyvä ja puhua ehdottomasti totta. (Esitutkintalaki 1:2, 3:3, 7:6.)

Esitutkinnassa henkilöä kuulustellaan rikoksesta epäiltynä, kun on syytä epäillä henkilön syyllistyneen tekoon, eli kun on tiedossa jokin seikka, joka puhuu syyllisyyden puolesta. Poliisi on velvollinen ilmoittamaan epäilylle ennen kuulustelua, mistä teosta häntä epäillään. Mikäli rikoksesta epäillään alle 18-vuotiaasta, ilmoittaa poliisi asiasta nuoren huoltajille ja sosiaaliviranomaisille. (Esitutkintalaki 7:10, 7:15, 7:17.)

Huoltajilla on oikeus olla mukana alaikäisen kuulustelussa ja kuulemisessa. Sosiaaliviranomaisen tulee varata mahdollisuus olla edustettuna alle 18-vuotiaan poliisikuulustelussa, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta. Kuulusteleva poliisi tai esitutkinnassa mukana oleva sosiaalityöntekijä antaa lisätietoja rikosprosessin etene-miseen liittyvissä kysymyksissä. (Esitutkintalaki 7:14, 7:16.)

Esitutinnan valmistuttua poliisi lähettää esitutkintapöytäkirjan syyttäjälle. Poliisi voi lähettää jutun sovitteluun, mikäli asianosaiset ovat kuulusteluissa ilmaisseet sovitteluhaluukkuutensa. (Esitutkintalaki 10:2, Sovittelulaki 2§, 13§.)

Syyttäjä päättää esitutinnan perusteella tehtävässä syyteharkinnassa, onko olemassa perusteita nostaa syyte jotakuta vastaan. Jos syyttäjä katsoo, että on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyydeksi, syyttäjä nostaa

syytteen eli vie rikosasian tuomioistuimen eli käräjäoikeuden käsiteltäväksi. (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1:5.)

Lievien rikosten sekä alle 18-vuotiaan rikoksesta epäillyn osalta laissa erikseen määrätyissä tilanteissa syyttäjä voi myös jättää syytteen nostamatta, vaikka syyttäjä pitäisikin henkilöä syyllisenä rikokseen. (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1:7.)

Tuomioistuin käsittelee oikeudenkäynnissä rikosasian ja ratkaisee sen, onko syytetty syyllistynyt rikokseen vai ei. Tuomioistuin määrää rikoksista rangaistukset. (Riikonen, Kosonen & Rautiainen 2012.)

4 WHATSAPP

WhatsApp Messenger on vuonna 2009 yhdysvaltalaisen Brian Actonin ja ukrainalaisen Jan Koumin perustama ja julkaisema alustariippumaton pikaviestipalvelusovellus älypuhelimille. Sovellus myytiin vuonna 2014 Facebookille lähes 12 miljardilla eurolla. WhatsApp mahdollistaa viestien lähettämisen maksuttomasti verkon yli puhelimesta toiseen. Käyttäjät löytävät toisensa puhelinnumeroiden perusteella. Perusviestien lähettämisen lisäksi WhatsAppissa voi lähettää kuvia, videoita ja ääniä sekä luoda useamman käyttäjän välille itse otsikoimiaan keskusteluryhmiä. (WhatsApp, www.sivut.)

Sovellus on saatavana iPhonelle, BlackBerryille, Androidille, Windows Phonelle sekä Nokialle. Ohjelmaa saa käyttää ilmaiseksi ensimmäisen vuoden ajan, minkä jälkeen palvelun käytöstä peritään vuosimaksu. (WhatsApp, www.sivut.)

Sovelluksella lähetetään maailmanlaajuisesti päivittäin huimat 30 miljardia pikaviestiä. Väestölle tasaisesti jaettuna määrä vastaa samaa kuin jokainen maapallon asukas viestittäisi sovelluksellaan neljä kertaa päivässä. (BBC 2015.)

4.1 WhatsAppin peruskäyttö

WhatsApp-palvelun käyttöehtojen mukaan käyttäjältä edellytetään 16 vuoden ikää ja sitä nuoremmat voivat käyttää palvelua huoltajansa luvalla. (WhatsApp, www.sivut.)

WhatsAppin käyttö perustuu puhelinnumeroon, eli sovelluksen käyttämiseen ei tarvita mitään tunnuksia tms. Sovellus ladataan älypuhelimeen sovelluskaupasta ja ”sidotaan” asennusvaiheessa älypuhelimien puhelinnumeroon. Asennuksen ja käynnistämisen jälkeen kysytään maa- ja puhelinnumerotiedot ja annettuun puhelinnumeroon lähetetään viesti, jolla varmistetaan puhelinnumeron oikeellisuus ja sen jälkeen sovellus onkin jo käytettävissä. Sovellus toimii älypuhelimien datapaketin varassa. WhatsAppin käyttäjät löytyvät helposti, koska rekisteröityminen on kiinnitetty puhelinnumeroon ja oman puhelimeen tallennetuista yhteystiedosta näkee suoraan, ketkä ovat WhatsAppin käyttäjiä. (WhatsApp, www.sivut.)

WhatsAppin pääidea on keskustelussa. Peruslähtökohta on siis se, että käyttäjä aloittaa keskustelun tai tulee lisätyksi siihen kaverin tms. taholta. Keskustelu ava-

taan puhelimen yhteystiedoista löytyvien WhatsApp-käyttäjien välille. (WhatsApp, www-sivut.)

Kun käyttäjä kirjoittaa viestiä henkilölle, näkee hän milloin henkilöllä on viimeksi ollut WhatsApp käynnissä. Jos henkilöllä on paraikaa WhatsApp avoinna, hänen tilanaan näkyy *Online*. Keskustelut näkyvät nykyisistä älykännyköistä tutussa dialogimuodossa eli oikealla näkyvät käyttäjän omat kommentit ja vasemmalla toisen osapuolen kommentit. Ruudun alaosassa on kirjoitusosa viesteille ja Lähetä – painike. (WhatsApp, www-sivut.)

Yksittäiset viestit voi poistaa, välittää tai kopioida ja viestien väleissä on päivämäärämerkinnät, milloin mikäkin viesti on lähetetty. Itse viesteistä löytyy lähettämisen kellonaika. (WhatsApp, www-sivut.)

Viestin lähettämisen jälkeen viestin kohdalle ilmestyy ensin yksi ja sitten toinen vihreä väkänä. Ensimmäisen väkäsien ilmestyminen tarkoittaa, että viesti on onnistuneesti otettu vastaan WhatsAppin palvelimelle ja toinen väkänä ilmoittaa, että viesti on välitetty keskustelun toiselle osapuolelle eli lähetys onnistui. (WhatsApp, www-sivut.)

Kuva 1. WhatsApp-keskustelunäkymä.

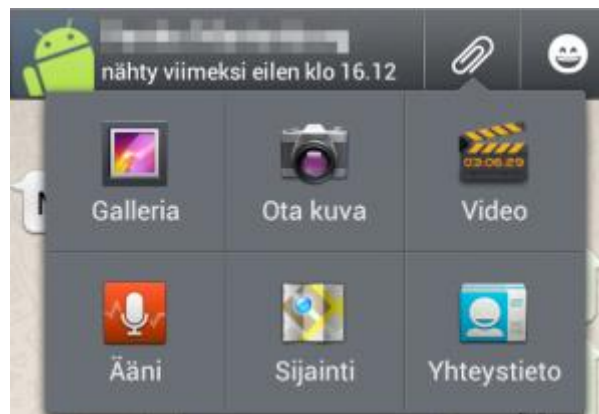
Kahden välisen keskustelun lisäksi WhatsApp-ryhmien perustaminen on hyvin suosittua. Ryhmiä voi olla mm. perheen, oman koululuokan tai harrastusporukan sisällä. Lisäksi ryhmiä voi olla myös esimerkiksi jonkun tietyn kiinnostuksen kohteen omaavien henkilöiden kesken. WhatsApp-ryhmiin voi kuulua maksimissaan 100 henkilöä ja ryhmän voi tehdä kuka tahansa. Ryhmän perustaja on automaattisesti ryhmän ylläpitäjä ja hän valitsee, ketkä ryhmään kuuluvat. Vain ylläpitäjällä on mahdollisuus lisätä ryhmään väkeä. Kaikki ryhmään kuuluvat näkevät sinne lähetetyt viestit sekä voivat vastata niihin. (WhatsApp, [www-sivut](http://www.sivut).)

Kuva 2. WhatsApp ryhmäkeskustelunäkymä

Ryhmän jäsenet voivat olla kaikki toisilleen tuttuja, mutta myös toisilleen täysin tuntemattomia henkilöitä. Ryhmän ylläpitäjä pitää huolen ryhmään haluavien liittämisestä. Ylläpitäjälle on siis jotakin kautta välitettävä ryhmään haluavan puhelinnumero, ja ylläpitäjä voi henkilön ryhmään liittää tuntematta häntä muutoin. WhatsApp-ryhmään voidaan etsiä keskustelukumppaneita erilaisten verkossa toimivien keskustelupalstojen kautta. Ilmoittautuneet vaihtavat sitten numeroita keskenään ja muodostavat ryhmän. Keskustelu WhatsAppissa on yksityisempää kuin esimerkiksi julkisella keskustelupalstalla, koska vain tiettyyn ryhmään kuuluvat näkevät toistensa viestit. Tosin koskaan ei voi olla varma, millainen henkilö toisessa päässä keskustelijana on. (WhatsApp, [www-sivut](http://www.sivut).)

Keskustelu WhatsAppissa pääsääntöisesti tekstipohjaisin viestein, mutta myös muita ilmaisun muotoja on käytettävissä. Tekstiviestien ohkeen on laitettavissa kuvia. Kuvan voi valita joko puhelimen kuvagalleriasta tai ottaa valokuvan kameralla. Kuvaa on mahdollista kääntää tai rajata. Myös erilaiset mm. tunnetiloja kuvaavat hymiöt ovat lisättävissä keskusteluihin. Tavanomaisten kuvatiedostojen lisäksi keskusteluun on mahdollista lisätä videota. Video voi olla kooltaan 16 megatavua, joka vastaa noin 90 sekunnin videota. Lisäksi keskusteluun on mahdollista jättää ääniviestejä. Toisin kuin videoissa, ääninauhoitteiden mittaa ei ole rajoitettu. Oman sijaintinsa jakaminen on myös keskustelussa mahdollista. Tuolloin keskusteluun lähtee pala karttaa, jossa nuppineula osoittaa jakajan sijaintipaikan. (WhatsApp, www-sivut.)

Kuva 3. Muita toimintoja.

4.2 Ketkä käyttävät WhatsAppia?

Taloustutkimuksen Ylelle vuonna 2014 tekemän tutkimuksen mukaan WhatsApp on heti Facebookin jälkeen käytetyin sosiaalisen median kanava Suomessa. WhatsApp on profiloitunut hiljalleen koko kansan kanavaksi – kouluikäisistä ja nuorista aikuisista myös perheen vanhempiin ja jopa isovanhempiin asti. Vaikka sosiaalinen media joskus vaikuttaa kuuluvan joka päivään, vastaajista 34 prosenttia sanoi, että ei käytä mitään sosiaalisen median palveluja. 15–24-vuotiaista sen sijaan miltei jokainen käyttää kahta suosituinta palvelua. Kun ikä lisääntyy, sosiaalisen median käyttö vähenee. Nuorista 90 prosenttia käyttää sosiaalista mediaa, ja 35–49-vuotiaista 63 prosenttia. Kun mennään yli 65-vuotiaisiin, osuus putoaa 21 prosenttiin. (Yle, Taloustutkimus 2014.)

Lasten ja Nuorten mediaympäristön muutos –pitkittäistutkimuksen kolmannen tutkimuskierroksen loppuraportissa todetaan, että WhatsApp oli vuoden 2013 hitisovellus lasten ja nuorten parissa. Suosion syynä olivat edullinen hinta sekä reaaliaikaisen keskustelun mahdollisuus. 11– ja 14–vuotiaat käyttivät WhatsAppia lähinnä kavereiden kanssa chattaamiseen, sillä vanhemmat eivät tuolloin olleet ladanneet sovellusta omaan puhelimeensa. (Noppi 2014, 54.)

Etenkin ryhmäviestintä oli edellä tutkimuslasten parissa suosittua. WhatsApp on myös hyvä esimerkki siitä, miten nopeasti uusi palvelu voi lyödä itsensä läpi lasten ja nuorten parissa. Vuoden 2012 Mediabarometrissa todettiin, että erillisten pikaviestiohjelmien käyttö oli lasten parissa vähentynyt – seuraavana vuonna uusi pikaviestintään käytetty sovellus oli jo laajasti käytössä. (Noppi 2014, 54.)

Suurin osa aikuisista käyttää pikaviestipalvelua Whatsappia tekstiviestien, videoiden ja kuvien lähettämiseen ystäville. Sen sijaan nuorista Whatsapp on yksi suosituimmista sosiaalisen median kanavista muun muassa siksi, että sen avulla voi keskustella myös tuntemattomien kanssa. Moni nuori kuuluu kymmeniin ryhmäkeskusteluihin, ja Whatsapp -viestejä voi päivän aikana tulla jopa tuhansia. (Yle, Taloustutkimus 2014.)

4.3 WhatsApp kiusaamisvälineenä

Pikaviestipalvelu Whatsapp on kasvanut nuorten suosituimmaksi sosiaalisen median kanavaksi. Samalla kiusaaminen on yleistynyt. ”Whatsapp on yksi eniten murheita aiheuttavista sosiaalisen median palveluista nuorten keskuudessa. Ryhmiä perustetaan vuolaasti, ja asioiden käsittely voi olla rajuakin”, sanoo työkyseen virtuaalimaailmaa tutkaileva nettipoliisi Juha Puurunen Kokkolasta. Eniten pulmia on yläasteikäisillä. Eka- ja tokaluokkalaisille käyttäjille suruja syntyy esimerkiksi ryhmistä sulkemisesta. 16 vuoden suositusikäraja ei käytännössä ole rajoittanut käyttäjiä, eivätkö nuorimmat aina osaa suodattaa omia kirjoittelujaan. (Yle Uutiset, 30.1.2015.)

Mikkelin poliisilaitoksen nuorisopoliisi Toni Reinikaisen mukaan Whatsapp –kiusaaminen alkoi yleistyä nuorten keskuudessa jo vuoden 2013 puolella. Vaikka kiusattu itse ei omistaisikaan sovellusta, voivat muut ladata sen ja keskustella hänestä sen jälkeen ikävään sävyyn ilman, että aikuiset useinkaan saavat vihiä asiasta. (Yle Uutiset, 21.1.2014.)

Whatsappin välityksellä kiusaamista voi tapahtua erilaisissa muodoissa, joita ovat esimerkiksi pilkkaavat viestit ja kommentit, juoruilu tai henkilökohtaisten tietojen levittäminen, valokuvien manipulointi ja levittäminen, eristäminen, eli sulkeminen ryhmän ulkopuolelle sekä uhkailevat viestit. (Huhtala 2013, 61–65.)

Kiusatulle voidaan lähettää pilkkaavia viestejä ja kommentteja, jotka usein esiintyvät uhrin profiiliin tai kuvan yhteydessä ja kohdistuvat kiusatun ulkonäköön tai olemukseen. (Huhtala 2013, 46.) Kiusatusta voidaan myös levittää juoruja, jotka ovat halventavia ja loukkaavia. Joskus tähän voi liittyä ”juonittelua”: kiusaaja lähettää uhrin henkilökohtaisia tietoja eteenpäin sen jälkeen, kun hän on saanut uhrinsa luottamuksen puolelleen. Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi kiusatun henkilökohtaiseksi tarkoitaman viestin lähettämistä eteenpäin ulkopuolisille osapuolille. (Agatston ym. 2008, 47–48.)

Nuorisopoliisi Toni Reinikainen sanoo, että esimerkiksi herjaavat kuvat leviävät WhatsAppin välityksellä nopeasti kymmenille vastaanottajille. Itä-Suomen poliisinkin tietoon on tullut jo useampia tapauksia, joissa kiusattua herjataan nimenomaan WhatsAppissa. Yksi kiusaamisen muoto on myös salakuvata uhria ja lähettää kiusallinen kuva sen jälkeen vaikkapa koko luokalle. (Yle Uutiset, 21.1.2014.)

Eristämistä tapahtuu esimerkiksi sosiaalisen median yhteisöissä, pikaviestiohjelmissa tai kuvagallerioissa torjumalla kiusattu kaverilistoilta, ryhmistä tai jättämällä kiusatun kommentit huomiotta täysin. (Agatston ym. 2008, 49.) Esimerkiksi WhatsAppissa koko muu koululuokka voi olla kutsuttu ryhmään, mutta kiusattua ei hyväksytä osaksi ryhmää, vaikka hän yrittäisikin liittyä siihen.

Whatsappissa kiusaamiseen voidaan soveltaa myös Willardin (2004, 1) internet- ja kännykkäkiusaamisen luokittelua, johon kuuluvat termit liekittäminen, häirintä, panettelu, huijaaminen, ulkopuolelle jättäminen ja kamerakännykkäkiusaaminen.

Liekittäminen (”flaming”) on verkossa tapahtuvaa riitelyä, vihamielistä ja loukkaavaa sanastoa sisältävien viestien vaihtoa. Willardin (2004, 1) määritelmän mukaan liekittäminen tapahtuu nimenomaan julkisessa foorumissa ja se saattaa laajentua kahden osapuolen välisestä kinastelusta laajemmaksi sodaksi, johon osallistuu lopulta useita henkilöitä. Suomen internetopas (2009) tuntee termin ”flame”, jolla tarkoitetaan sähköpostin tai online-palvelun välityksellä lähetettyä loukkaavaa viestiä. (Suomen Internetopas 2009.)

Häirinnällä tarkoitetaan ilkeämielisten ja loukkaavien viestien toistuvaa lähettämistä usein tietylle ja samalle henkilölle. (Willard 2004, 1.) Häirintää esiintyy paljon henkilökohtaisissa foorumeissa, kuten tekstiviesteissä, mutta sitä voi ilmetä myös julkisissa foorumeissa kuten chat-sivustoilla tai keskustelupalstoilla. Agatstonin ym. (2008, 47) mukaan uusi häirinnän muoto on tekstiviestien lähettäminen ryhmässä. Tässä kiusaamismuodossa ilkeämielisiä tekstiviestejä saatetaan lähettää satoja, jopa tuhansia yhdelle ja samalle henkilölle.

Panettelulla ("denigration") tarkoitetaan verkon välityksellä tapahtuvaa toisen ihmisen panettelua, jolla pyritään tahraamaan hänen mainettaan tai vaurioittamaan hänen ystävyssuhteitaan juoruja ja huhuja levittämällä. (Willard 2004, 1.) Panettelua on myös manipuloitujen, usein seksuaalisviritteisten tai muuten loukkaavien valokuvien tai videopätkien levittely. Usein ne ovat koulussa kuvattuja otoksia, jotka siirretään kaikkien katsottaviksi. Toinen merkittävä panettelumuoto on erityisten kiusaryhmien luominen, joissa arvostellaan joidenkin henkilöiden ulkonäköä tai olemusta loukkaavalla tavalla tai julkaistaan jotain muuta toisia loukkaavaa aineistoa. (Agatston ym. 2008, 48.)

Huijaaminen tarkoittaa toimintatapaa, jossa houkutellaan kiusattava paljastamaan henkilökohtaisia salaisuuksiaan tai muuta luottamuksellista tietoa, joka sitten paljastetaan yhteisössä. (Willard 2004, 1.) Asian ytimenä on, että näissä kiusaamisen muodoissa paljastetaan suurelle yleisölle henkilökohtaiseksi tarkoitettua tietoa, jota ei koskaan ole tarkoitettu ulkopuolisten tietoon.

Ulkopuolelle jättäminen on kiusatun tarkoituksellista sulkemista keskusteluryhmän ulkopuolelle. (Willard 2004, 1.) Agatstonin ym. (2008, 49) mukaan tämä kiusaamisen muoto perustuu ihmisen luontaiseen tarpeeseen tulla hyväksytyksi ja kuulua ryhmään. Tässä kiusattu suljetaan tietoisesti ryhmän ulkopuolelle. Kiusattu saatetaan sulkea yhteisön ulkopuolelle myös siten, että hänet poistetaan kaverilistoilta. Hienovaraisempi kiusaamisen muoto saattaa olla se, ettei uhrille vastata välittömästi pikaviestimissä, annetaan ymmärtää, ettei häntä haluta keskusteluun mukaan tai ettei hänen mielipiteilleen anneta arvoa. (Agatston ym. 2008, 49–50.)

Kamerakännykkäkiusaaminen ("happy slapping") on yksi kännykkäkiusaamisen uusimmista ja samalla julmimmista muodoista. Shariffin (2008, 70) mukaan tämä muoto on saanut alkunsa vuonna 2005 Englannista, jossa sitä esiintyy edelleen runsaasti ja josta se on sittemmin levinnyt kautta maailman. Kyseessä on erään-

lainen kiusaamisen tosi-tv -versio, jossa ryhmä kiusaajia liikkuu kamerakännyköin varustettuina valiten uhrinsa joko suunnitellusti tai sattumanvaraisesti. He lyövät tai tekevät uhrilleen muuta fyysistä väkivaltaa ja kuvaavat teon kameroillaan. Tämän jälkeen video levitetään Smithin ym. (2008, 376) mukaan mahdollisimman monikanavaisesti kaikkien katsottavaksi ja yhtenä tarkoituksena on mm. nolata uhri julkisesti. Tyypillinen kiusaamistapaus on esimerkiksi koulumatkalla tapahtunut pahoinpitely, joka kuvataan kamerakännykällä ja laitetaan sitten internetiin.

5 RIKOS- JA RIITA-ASIOIDEN SOVITTELUTOIMINTA

Konfliktit ovat sekä yksilötasolla, että yhteiskunnallisestikin arkipäivää. Valitettavasti jo lasten ja nuorten ikäluokissa riitatilanteet ovat lisääntyneet ja samalla myös kärjistyneet väkivaltaisiksi. Niin kauan kuin on ihmisiä, voidaan pitää todennäköisenä, että on myös ristiriitoja. Erilaiset näkökulmat, tavat ja mielipiteet aiheuttavat ristiriitatilanteita ihmisten välille. Vaikka riidat ovatkin yhteiskunnassa yleisiä, on niiden ratkaisemiseksi keksitty erilaisia menetelmiä, joiden avulla ongelmanratkaisua on pyritty helpottamaan. Kautta aikojen ihmiset ovat selvittäneet ristiriitoja muun muassa erilaisissa oikeusjärjestelmissä, mutta näiden rinnalle on myös kehitelty vaihtoehtoisia, ns. asiakasystävällisiä, riidanratkaisumenetelmiä. (Pohjonen 2001, 3-4.)

Tärkeintä kuitenkin on, että ihmiset ratkaisevat ristiriitojaan ja oppivat ymmärtämään tekojensa seuraukset. Kun ihmiset ymmärtävät syy-seuraussuhteen merkityksen, he oppivat myös käyttäytymään ja toimimaan toisella tavalla mahdollisia konflikteja välttämällä. Lapsi oppii jo kouluiän kynnyksellä syy-seuraussuhteen merkityksen, jonka jälkeen hän osaa kontrolloida toimintaansa ja pohtia tekojensa seurauksia. Kouluiän edetessä looginen ajattelu kehittyy ja lapsi osaa ajatella suunnitelmallisesti ja pystyy käyttäytymään tilanteeseen sopivaksi katsomallaan tavalla. Siksi onkin tärkeää puuttua lasten ja nuorten välisiin riitatilanteisiin mahdollisimman varhain, koska sillä voidaan ehkäistä mahdollisia myöhemmin esiin tulevia ristiriitatilanteita, käytöshäiriöitä tai jopa rikollisuutta.

Edellä mainittuihin vaihtoehtoisin konfliktinratkaisumenetelmiin kuuluu Suomesakin jo vakiintuneen aseman saanut rikos- ja riita-asioiden sovittelumenettely, joka perustuu lakiin rikosten ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (L.1015/2005), jäljempänä sovittelulaki. Lain mukaan sovittelulla tarkoitetaan maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä sopimaan omatoimisesti toimenpiteistä rikoksesta aiheutuneiden haittojen hyvittämiseksi. (Sovittelulaki 1:1.)

Sovittelu on osapuolille vapaaehtoista, luottamuksellista, yhdenmukaista, puolueetonta ja maksutonta. Sovittelun toteutuminen edellyttää edellä mainittujen kriteerien täyttymistä. Vapaaehtoisuus tarkoittaa, että sovittelun toteutuminen edellyttää kunkin osapuolen vapaaehtoista osallistumista. Kuka tahansa osapuolista

voi keskeyttää sovitteluprosessin missä vaiheessa tahansa, mikäli sovittelu ei etene itse asettamien tavoitteiden mukaisesti. Luottamuksellisuus viittaa sovittelijoiden vaitiolo-velvollisuuteen viranomaistoiminnan julkisuudesta annettua lakia (L. 621/1999) soveltaen. Kansalaisten yhdenmukaisuus on turvattu siten, että sovittelupalvelua on saatavilla koko maassa. Sovittelijat toimivat puolueettomasti kaikkia osapuolia kunnioittaen. Itse sovittelusta ei myöskään koidu osapuolille kustannuksia. (Flinck 2013, 12.)

Rikosasioiden sovittelu on restoratiivisen eli korjaavan oikeuden sovellus. Restoratiivinen oikeus perustuu ajatukselle siitä, että rikos ei kohdistu niinkään valtioon vaan toiseen ihmiseen. Tällöin keskiössä ovat rikoksen tekijän henkilökohtainen vastuunotto ja uhrin saama hyvitys. Rikokseen liittyvä konflikti halutaan näin palauttaa sen alkuperäisten omistajien ratkaistavaksi. (Flinck 2013, 15–19.)

Sovittelussa pyritään keskustelemalla, dialogin avulla, osapuolten itsensä määrittelemään lopputulokseen, jonka tulee tyydyttää molempia osapuolia. Tämä helpottaa myös mahdollista myöhempää kohtaamista ja kanssakäymistä. Tällaista näkökulmaa voidaan pitää tulevaisuus-suuntautuneena. (Pohjonen 2001, 9.) Tulevaisuussuuntautuneisuuden näkökulma on hyvä muistaa esimerkiksi lasten ja nuorten parissa tehtävässä sovittelussa, sillä sovittelevan työotteen harjaannuttaminen antaa nuorille tulevaisuudessa keinoja selvittää mahdollisesti eteen tulevia konflikteja.

5.1 Sovittelun historia

Moderni rikosten sovittelutoiminta käynnistyi Yhdysvalloissa ja Kanadassa 1970-luvulla. Suomessa toiminta alkoi vuonna 1983 Suomen Akatemian kokeilu- ja tutkimustoimintana Vantaalla ja laajeni nopeasti suuremmille paikkakunnille vakiintuen joko kaupunkien tai järjestöjen pysyväksi toiminnaksi. Sovittelun todettiin soveltuvan erityisen hyvin nuorten tekemiin lievempiin rikoksiin ja siitä saatiin hyviä tuloksia. Osapuolet olivat tyytyväisiä sekä sovitteluun että sen tuloksiin. (Iivari 2007, 13.)

Sovinto tuli vuonna 1997 rikoslainsäädännössä yhdeksi syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen perusteeksi ja kansalaiset pienemmillä paikkakunnilla, joissa sovittelupalvelua ei vielä ollut, olivat eriarvoisassa asemassa verrattuna sovittelupalvelua tarjoavien suurempien paikkakuntien asukkaisiin. Rikossovittelun saataminen lakisääteiseksi toiminnaksi tuli siis ajankohtaiseksi. Vuoden 1998 lopussa

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti arviointi- ja seurantatyöryhmän arvioimaan sovittelujärjestelmän kehittämis- ja laajentamismahdollisuuksia, joka myöhemmin asetti selvityshenkilön suunnittelemaan kehittämistoimia sovittelutoiminnan valtakunnallistamiseksi. (Iivari 2007,13.)

Selvityshenkilö päätyi raportissaan esittämään erillisen lain säätämistä turvataksaan sovittelun valtakunnallisen ja yhdenmukaisen toteuttamisen. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (L.1015/2005) säädettiin eduskunnassa vuonna 2005. Sovittelulaki tuli voimaan 1.1.2006. (Iivari 2007, 13–14.)

5.2 Sovittelutoiminnan ohjaus, kehittäminen ja järjestäminen

Sovittelulain mukaan sovittelun yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle. Ministeriön yhteydessä toimii valtioneuvoston kolmeksi vuodeksi kerrallaan nimittämä rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta, jonka tehtävänä on seurata ja arvioida sovittelun kehitystä ja tutkimusta, edistää yhdenmukaisten toimintakäytäntöjen toteutumista ja yhteistyötä eri tahojen kesken, tehdä sisällöllisiä linjauksia sovittelutoiminnan ohjeistamiseen sekä osallistua sovittelun alaan liittyvään kansainväliseen yhteistyöhön. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) taas vastaa rikos- ja riita-asioiden sovittelun seurannasta, tutkimuksesta ja kehittämistyön koordinoinnista sekä tilastoinnista. (Sovittelulaki 2:5-7, Flinck 2013, 28–29.)

Aluehallintovirastot ja Ahvenanmaalla valtionvirasto vastaavat sovittelupalveluiden järjestämisestä alueellaan siten, että palvelut ovat saatavilla asianmukaisesti toteutettuna. Aluehallintovirastot voivat tehdä sopimuksen palveluiden tuottamisesta joko kunnan tai julkisen tai yksityisen palveluntuottajan kanssa. (Flinck 2013, 30.) 1.1.2016 voimaantulevan lakiuudistuksen myötä sovittelupalveluiden järjestämisvastuu siirtyy aluehallintovirastoilta Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle. Uudistuksella on haettu sovittelutoiminnan velvollisuuksien selkiyttämistä ja keskittämistä yhden hallinnoijan alaisuuteen. (HE 329/2014, LaVM 33/2014.)

Suomessa on 32 sovittelutoimistoa tai toimipistettä, joissa työskentelee sekä sovittelun ammattihenkilöstöä että vapaaehtoissovittelijoita. (THL 2015, www-sivut)

Sovittelutoimiston johtaja vastaa toimialueensa sovittelutoiminnan suunnittelusta, kehittämisestä ja asianmukaisesta toteuttamisesta. Sovittelun ohjaajan vastuulla on vapaaehtoisten sovittelijoiden toiminnan ohjaaminen ja valvonta. Tehtävään

koulutetut vapaaehtoiset sovittelijat hoitavat yksittäisiä sovittelutehtäviä sovittelutoimiston ohjauksen ja valvonnan alaisina. (Sovittelulaki 1:4.)

Toiminnan järjestämisestä aiheutuvat kustannukset korvataan valtion varoista. Sosiaali- ja terveysministeri jakaa vuosittain 6,3 miljoonan euron korvauksen, jolla katetaan sovittelutoimistojen ylläpitämisestä, palvelujen asianmukaisesta tuottamisesta ja sovittelutoiminnan edellyttämästä koulutuksesta aiheutuvat kustannukset. Toiminta-alueiden korvauksen määrään vaikuttaa alueen asukasluku (50 %), pinta-ala (20 %) ja rikollisuustilanne (30 %). (Sovittelulaki 12:2.)

5.3 Sovitteluun ohjautuvat asiat ja osallistujat

Sovittelualoite tehdään lähimpään sovittelutoimistoon. Sovittelualoitteen voivat tehdä rikoksen tai riidan osapuoli, poliisi, syyttäjä tai muu viranomainen, lapsen tai nuoren huoltaja tai muu laillinen edustaja. Poikkeuksena aloiteoikeuden suhteen ovat lähisuhdeväkivaltatapaukset. Kun väkivallan teko kohdistuu rikoksesta epäillyn puolisoon, lapseen, vanhempaan tai muuhun heihin rinnastettavaan läheiseen, aloiteoikeus on vain poliisilla tai syyttäväviranomaisella. (Flinck 2013, 88–89.)

Valtaosa kaikista sovittelualoitteista tulee poliisilta. Vuonna 2014 sovitteluun tuli yhteensä 11 440 asiaa, joista rikosasioita oli 10 997 ja riita-asioita 443. Rikosasioista 82 % tuli poliisilta ja 14,5 % syyttäväviranomaiselta. Riita-asioista 62 % oli yksityishenkilöiden tekemiä aloitteita ja muun tahon tekemiä 38 %. (THL 2015.)

Sovittelussa voidaan käsitellä sovittelulain mukaan rikoksia, joiden arvioidaan soveltuvan soviteltavaksi. Soveltuvuuden arvioinnissa huomioidaan rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. Soviteltavaksi ei saa lain mukaan ottaa sellaista alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jossa uhrilla on rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi erityinen tuen tarve. Sovitteluun osallistumisen edellytyksenä on, että sovitteluun osallistuva pystyy ymmärtämään sovittelun sekä siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. (Sovittelulaki 1:3.)

Vuoden 2014 aikana sovitteluun ohjatuista rikoksista 56 % oli virallisen syytteen alaisia ja 44 % asianomistajarikoksia. Puolet (50 %) kaikista rikosasioista oli väkivaltarikoksia, seuraavaksi eniten oli vahingontekoja (18 %) ja anastusrikoksia (12 %). (THL 2015.)

Sovittelutoimintaa käynnistettäessä korostettiin, että sovittelutoimintaa tulisi tarjota erityisesti nuorille rikosseuraamusjärjestelmän vaihtoehtona. Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän mietinnössä (2006) todetaan, että rikosasioiden sovittelu on erityisesti lastensuojelun kannalta merkittävä uusi keino puuttua nuorten tekemiin rikoksiin. Se on todettu toimivaksi keinoksi ehkäistä nuorten tekemiä uusintarikoksia ja kasvattaa lapsia ja nuoria vastuullisuuteen.

Vuonna 2014 sovitteluun ohjattiin kaiken kaikkiaan 4 395 alle 21-vuotiaasta rikoksesta epäiltyä. Noin puolet kaikista sovitteluun osallistuneista tekijöiksi epäillyistä oli nuoria tai lapsia, 38 % oli alle 21-vuotiaita, kun alle 15-vuotiaiden prosenttiosuus tekijöiksi epäillyistä oli 10 %. Sovittelu tavoittaa siis suuren joukon nuoria rikoksesta epäiltyjä. (THL 2015.)

5.4 Sovittelun kulku

Sovittelualoite lähetään kirjallisena siihen sovittelutoimistoon, jonka alueella ainakin toinen rikoksen tai riidan osapuoli asuu. Aloitteen saavuttua sovittelutoimistoon ammattihenkilöstö selvittää tapauksen soveltuvuuden sovitteluun ja arvioi sovitteluedellytysten täyttymisen. Ammattihenkilöstö tai vapaaehtoinen sovittelija ottaa yhteyttä asianosaisiin selvittääkseen osapuolten sovitteluhalukkuuden ja varmistaa, että osapuolet ymmärtävät sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. Alaikäisen ollessa sovittelun osapuolena hänen henkilökohtaisen suostumuksensa lisäksi myös huoltaja hyväksyy sovittelun käynnistymisen. Asianosaisille annetaan tietoa sovittelumenettelystä, heidän asemastaan sovittelussa sekä sovittelun merkityksestä heille itselleen ja rikosprosessille. (Sovittelulaki 3:13–15.)

Kun sovittelun edellytykset on selvitetty, sovittelutoimiston johtaja tekee myönteisen tai kielteisen päätöksen sovittelun käynnistämisestä. Vuonna 2014 sovittelu käynnistettiin 71 % sovittelutoimistoihin tulleista rikoksia koskevista aloitteista. Jo käynnistyneistä rikossovitteluprosesseista keskeytyi 13 %. (THL 2015.)

Sovittelutoimiston ammattihenkilöstö valitsee tapaukselle sopivat vapaaehtoiset sovittelijat ja varmistaa, etteivät sovittelijat ole jäävejä sovittelemaan kyseistä asiaa. Sovittelijan katsotaan olevan jäävi, jos asianosaisena on hänen läheisensä tai tuttavansa taikka he edustavat tai avustavat sitä, jolle asian ratkaisusta on etua tai hyötyä. (Flinck 2013, 93–94.)

Sovittelulain mukaan sovittelijan tulee järjestää sovittelutapaamiset, sovittaa puolueettomasti, auttaa löytämään osapuolia tyydyttävä ratkaisu, antaa tietoa oikeusavusta, laatia sovittelussa syntyneestä sopimuksesta asiakirja ja varmentaa se allekirjoituksellaan. Osapuolten tulee osallistua tapaamisiin henkilökohtaisesti ja istunnot pidetään ilman muuta yleisöä. Osapuolilla on kuitenkin mahdollisuus tukihenkilön tai avustajan käyttöön. (Sovittelulaki 3:17.)

Sovittelussa annetaan tietoa ja motivoidaan osapuolia jatkopalveluihin, jotka tukevat heitä elämänmuutoksessa ja ongelmien ratkaisussa. Tapaamisia järjestetään yksi tai useampi ja tarvittaessa osapuolten erillistapaamisia ennen varsinaista sovittelua. Erillistapaamiset järjestetään aina lähisuhdeväkivaltatapausten sovitteluissa ja useimmiten silloin, kun sovittelun osapuolena on lapsi tai nuori.

Sovittelu, siihen liittyvät asiakirjat ja keskustelut ovat luottamuksellisia ja sovittelijoita sitoo vaitiolovelvollisuus. Sovitteluistunnoissa käsitellyt asiat jäävät vain siihen osallistuvien tietoon, eivätkä osapuolet voi mahdollisessa myöhemmässä käsittelyssä ilman vastapuolen suostumusta vedota siihen, mitä tämä on sovintoon pääsemiseksi esittänyt sovittelussa. Sovittelijoille on säädetty todistamiskielto, jonka mukaan sovittelija ei saa todistaa siitä, mitä on saanut tietää soviteltavasta asiasta. Todistamiskielto väistyy vain jos erittäin tärkeät syyt vaativat, että sovittelijaa kuulustellaan asiasta. (Sovittelulaki 3:19–21.)

Sovittelu on ennen kaikkea vuorovaikutusprosessi, jossa onnistuneen dialogin myötä voi avautua uusia näkökulmia ja ratkaisuja ihmisten välisiin konflikteihin. Kaksi vapaaehtoista sovittelijaa auttaa osapuolia tavoitteenmukaisessa vuoropuhelussa, jossa käydään läpi tapahtumia ja sen seurauksia myös tunnetasolla. Sovittelussa jokaisella on siis mahdollisuus kertoa oma tarinansa ja tulla kuulluksi. Rikoksen uhrin ja tekijän ja heidän tunteittensa kohtaaminen, asian käsittelemisen puolueettomasti ja kaikkia osapuolia kunnioittaen on sovittelun osapuolille tärkeä ja eheyttävä kokemus. (Holm 2011.)

Tapaamisessa molemmat sovittelun osapuolet määrittelevät omat tavoitteensa ja lopputuloksesta päättävät aina osapuolet itse. Sovittelijoiden tehtävänä on valvoa, että sopimus on yhteinen neuvottelutulos. Sovittelutapaaminen voi olla onnistunut ja osapuolia eheyttävä kokemus, vaikka kirjalliseen sopimukseen ei päädyttäisikään.

Sopimus laaditaan rikosasian tai riita-asian sovittelusopimuslomakkeelle. Sopimuksen sisältöosaan kirjataan sovittelun lopputulos, sopimus, joka osapuolten välillä on saavutettu ja yhteisesti sovittu. Osapuolten allekirjoittama ja sovittelijoiden varmentama sopimus lähetään tiedoksi poliisille, syyttäjälle tai muulle sovittelualoitteen tehneelle viranomaiselle. Sovittelutoimiston tehtävänä on seurata sopimuksen täyttymistä. (Flinck 2013, 98–100.)

Vuonna 2013 käynnistyneissä sovittelutapauksissa 84 % johti sopimukseen. Korvausten yhteenlaskettu arvo oli yli 1,8 miljoonaa euroa. Aineellisista korvauksista 4 % oli työkorvauksia. Sopimuksista 43 % oli aineettomia sopimuksia, joista 22 % oli anteeksipyyntöjä, 10 % vaatimuksista luopumisia, 10 % käyttäytymissopimuksia ja omaisuuden palautuksia 1 %. (THL 2015.)

5.5 Sovittelu Itä-Suomessa

Itä-Suomessa sovittelua hallinnoi kolme palveluntuottajaa; Pohjois-Karjalassa Mannerheimin Lastensuojeluliitto Järvi-Suomen Piiri ry, Etelä-Savossa ja Varkauden alueella Sovittelu ry ja Pohjois-Savossa Kuopion kaupunki.

Pohjois-Karjalan sovittelutoimisto sijaitsee Joensuussa, ja toimiston ammattihenkilöstön muodostavat sovittelutoimiston johtaja ja kaksi sovittelun ohjaajaa.

Etelä-Savon ja Varkauden alueen sovittelutoimisto on jakautunut kolmelle eri alueella; Mikkeliin, Savonlinnaan ja Varkauden ja Pieksämäen alueelle. Samoin kuin Pohjois-Karjalassa toimiston ammattihenkilöstön muodostavat sovittelutoimiston johtaja, joka työskentelee Savonlinnassa sekä kaksi sovittelun ohjaajaa, Mikkelissä ja Varkaudessa.

Pohjois-Savon sovittelutoimisto sijaitsee Kuopiossa. Lisäksi Pohjois-Savon alueella on aluetoimisto Iisalmessa. Kuopiossa työskentelee sovittelutoimiston johtaja, sovittelun ohjaaja ja toimistosihteeri. Iisalmen aluetoimistossa työskentelee yksi sovittelun ohjaaja.

Itä-Suomessa on ammattihenkilöstön lisäksi noin 200 koulutettua vapaaehtoista sovittelijaa.

5.6 Nuori sovittelussa

Nuorten asioiden sovittelulla edistetään sitä, että myös nuorelle annetaan mahdollisuus kohdata uhri tai loukattu osapuoli, kuulla ja tulla kuulluksi sekä ottaa vastuu teostaan. (Flinck 2013, 128–129.) Tekojen seurausten konkretisoituminen ja vahingon kärsineen osapuolen kohtaaminen voivat olla nuorten kohdalla tehokkaita keinoja ennaltaehkäistä tulevia rikoksia tai yhteisön normien rikkomisia. Nuorten sovittelulla nähdäänkin usein olevan kasvatuksellinen ja sosiaalinen tehtävä. Nuoren elämä voi olla jatkuvaa myllerryksen aikaa ja elämän oppimista tapahtuu myös negatiivisten kokemusten myötä. Aina ei tule loppuun saakka tekemisiään mietittyä.

Osapuolten välinen vuoropuhelu on tärkeässä osassa myös lasten ja nuorten sovitteluissa. Lapsen tai nuoren tulisi sovittelun osapuolena ollessaan saada varmuus siitä, että häntä itseään halutaan kuulla ja hänen sanomaansa kunnioitetaan. Lasta tai nuorta ei saa ohittaa tai unohtaa, hänellä on oikeus tulla kuulluksi ja olla aktiivinen oman asiansa käsittelyssä. Vuoropuhelu tulee viedä lapsen tai nuoren ymmärryksen tasolle, jotta hän voi sanoittaa omat tunteensa. (Holm 2011.)

Aikuisten vastuulla ja tehtävänä on huolehtia siitä, että nuori pysyy sovittelun ”keskiössä”. Nuoren kehitystaso määrittää sen, kuinka kykenevä hän on ilmaisemaan itseään. Mitä nuoremasta on kyse, sitä vähemmän hänellä on yleensä taitoa käsitellä itselleen vaikeita asioita ja ilmaista itseään. Lasten ja nuorten kohdalla on erityisesti huolehdittava siitä, että vanhempi tai muu huoltaja kohtelee heitä asiallisesti sovittelussa väheksymättä heitä tai vähättelemättä heidän tekojaan.

Jos nuori kokee, että hän ei tule kuulluksi, hän voi vetäytyä, vaieta, huutaa, raivostua tai poistua tilanteesta. Hän voi yrittää myös suojautua olemalla ärsyttävä, uhmakas tai hankala. (Holm 2011.) Sovittelijoiden on huolehdittava, että tilanteessa käyttäytyään asiallisesti; tunteita on lupa näyttää, mutta epäasiallista käyttäytymistä ei sallita. Epäasiallinen kielenkäyttö, kirosu, toisen epäkunnioittava kohtelu ovat seikkoja, joihin sovittelutilanteessa sovittelija joutuu joskus kohteliaasti puuttumaan.

Joskus nuoren on vaikea ilmaista itseään aikuisen läsnä ollessa. Oman vanhemman läsnäolo voi hävettää, toisen tuntemattoman vanhemman läsnäolo taas pe-

lottaa. Tällaisessa tilanteessa voi olla hyvä eriyttää tilanne kahteen eri tilaan. Toinen sovittelija voi lähteä nuorten kanssa toiseen tilaan ja toinen jäädä vanhempien kanssa. Tärkeää on korostaa, että mitään ratkaisuja ei asiassa tehdä vanhempien selän takana, vaan keskustellut asiat tuodaan avoimesti vanhempien tietoon. Nuorten keskinäisissä sovitteluissa on havaittu, että edellä mainitun kaltaisen eriytyminen helpottaa tilanteen ja omien tunteiden käsittelyä.

Toisen osapuolen kohtaaminen ja asian käsittely sovittelussa voi helpottaa ja rohkaista nuorta uskomaan, että asiat ovat sovittavissa ja vahinko korjattavissa. Sopivan ja sopimattoman käyttäytymisen rajat, käsitys toisen ihmisen tai vieraan omaisuuden koskemattomuudesta ja lakien ja normien tarkoituksesta voi selkiytyä. Nuoren olemuksessa tapahtuu usein suuri muutos sovittelun kuluessa. Ovesta sisään astuu jännittynyt maahan katsova nuori, joka pikku hiljaa nostaa katseensa ja vapautuu. Huojennus on silminnähtävä, kun asian saa käsiteltyä.

Nuorella on aina erityisen tuen ja suojan tarve myös sovittelun osapuolena, olipa hän sitten uhrin tai epäillyn asemassa. Alaikäisten kohdalla sovittelutoimiston ammattihenkilöstön on selvitettävä sovittelun edellytyksiä erityisen huolellisesti, jotta he saisivat tietoa alaikäisen uhrin erityisen suojan tarpeesta tai edunvalvojan tarpeesta. Sovittelutoimiston ammattihenkilöstön tehtäviin kuuluu selvittää lapsen tai nuoren tilannetta liittyen rikostapahtumaan ja siihen johtaneisiin syihin sekä sovittelun edellytyksiin. (Flinck 2013, 129.)

Vaikka lapsen erityisen suojan tarpeen arvioiminen on ensisijaisesti sovittelun ammattihenkilöstön tehtävä, mutta myös sovittelijoiden tulee olla sovittelun kuluessa valppaana havainnoimaan ja arvioimaan alaikäisen suojan tarvetta. Sovittelijoiden tulee tehdä yhteistyötä sovitteluohjaajien ja sovittelutoiminnan vastuuhenkilön kanssa. (Flinck 2013, 129.)

Sovittelutoimiston ammattihenkilöstö vastaa sopimus- ja edunvalvontaoikeuteen liittyvistä tehtävistä ja ohjaa tarvittaessa sovittelijoita. Alaikäisen kohdalla vaaditaan huoltajien tai hänen laillisen edustajansa suostumus sovitteluun. Pääsääntö on, että huoltajat päättävät suostumuksesta yhdessä. Jos joku huoltajista ei matkan, sairauden tai muun syyn vuoksi voi osallistua päätöksen tekemiseen ja ratkaisun viivästymisestä aiheutuisi haittaa, hänen suostumuksensa ei asiassa ole tarpeen. Asiasta, jolla on huomattava merkitys lapsen tulevaisuuden kannalta, voivat huoltajat kuitenkin päättää vain yhdessä, jollei lapsen etu ilmeisesti muuta vaadi. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.)

Huoltajan tai edunvalvojan tulee pääsääntöisesti olla paikalla sovittelussa. Jos osapuolena on alaikäinen henkilö, sovittelu tulee järjestää siten, että tällä on mahdollisuus saada tukea huoltajaltaan tai muulta lailliselta edustajaltaan. Jos huoltajan suostumus on saatu, huoltajan poissaolo ei kuitenkaan yleensä estä sovittelua. Pääsääntöisesti kuitenkin huoltajan allekirjoitus vaaditaan sopimukseen, jotta se olisi juridisesti pätevä. 15-vuotta täyttäneellä alaikäisellä ja hänen huoltajallaan tai muulla laillisella edustajalla on kummallakin oikeus erikseen käyttää puhevaltaa asiassa, joka koskee alaikäisen henkilöä tai henkilökohtaisesta etua tai oikeutta. (Sovittelulaki 3:18.)

Jos sovittelun jatkaminen on selvästi alaikäisen lapsen edun vastaista, sovittelu-toimistolla on oikeus ja velvollisuus tarvittaessa keskeyttää sovittelu. Myös sovittelun osapuolet voivat keskeyttää sovittelun missä tahansa vaiheessa. Mikäli sovittelun ammattihenkilöstö havaitsee tai vapaaehtoinen sovittelija ilmoittaa huolensa lapsen tilanteesta, sovittelutoimiston ammattihenkilöstö arvioi onko tilanteessa tarvetta tehdä lastensuojeluilmoitus. Sovittelun ammattihenkilöstö tekee lastensuojeluilmoituksen yhteistyössä vanhempien tai huoltajien kanssa siten, että he ovat tietoisia lastensuojeluilmoitukseen johtaneista syistä, menettelystä ja mahdollisista toimenpiteistä sen jälkeen. (Flinck 2013, 130.)

Lasten ja nuorten sovittelujen toteuttaminen edellyttää sovittelijoilta myönteistä kiinnostusta lasten ja nuorten ajatteluun ja elämään, heidän kehitysvaiheidensa ja elämäntapojensa tuntemista sekä taitoa keskustella ja tulla toimeen heidän kanssaan.

6 WHATSAPP KIUSAAMISTAPAUKSET ITÄ-SUOMESSA

6.1 Itä-Suomen poliisilaitoksen ja Itä-Suomen sovittelutoimistojen alueilla vuosina 2013–2014 käsitellyssä olleet WhatsApp–kiusaamistapaukset

Seuraavissa kappaleissa esitetyt tapaustiedot on pyydetty Kuopion pääpoliisiaseman, Mikkelin poliisiaseman ja Joensuun poliisiaseman Nuorten Tiimeistä sekä Pohjois-Savon, Etelä-Savon ja Pohjois-Karjalan sovittelutoimistoista. Mikkelin poliisiasemalta ei pyydettyjä tietoja saatu.

WhatsApp–tapauksia oli Kuopion pääpoliisiaseman ja Joensuun poliisiaseman tietojärjestelmiin vuosina 2013–2014 kirjattu yhteensä kahdeksan kappaletta. Rikosnimikkeen sisältäviä tapauksia näistä oli seitsemän ja lisäksi yksi muu tutkinta–nimikkeellä. Rikosnimikkeitä tapauksissa olivat pahoinpitely, lievä pahoinpitely, laitton uhkaus, kunnianloukkaus, sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen ja salakatselu. Sovitteluun poliisi oli tapauksista lähettänyt kuusi kappaletta, lisäksi yksi sovittelualoite oli tullut muulta taholta. Sovittelussa WhatsApp–kiusaamistapauksia oli ollut yhteensä siis seitsemän kappaletta. Kuudessa näistä tapauksista asianosaisina oli ollut alle 15-vuotiaita.

6.1.1 Poliisille kirjattu rikosilmoitus, ohjattu sovitteluun

Pahoinpitely, laitton uhkaus ja lievä pahoinpitely 2014. Tapahtumat kuvattu ja levitetty WhatsApp ryhmässä. Osalliset alle 15-vuotiaita. Epäillyn asemassa kolme nuorta, yksi nuori asianomistajana.

Asiassa järjestettiin sovittelutapaaminen, johon kaikki nuoret huoltajineen osallistuivat. Epäillyt myönsivät tapahtuneen ja asiasta oli keskusteltu laajalti. Osapuolet tekivät sovinnon ja lupasivat, että välit ovat nyt kunnossa, ja eivät aiheuta enää ongelmia. Tapahtuneesta kuvattu video oli sovittu hävitettäväksi, mikäli se löytyisi vielä epäiltyjen puhelimesta. Asianomistaja huoltajineen luopui korvausvaatimuksista epäiltyjä kohtaan.

Kunnianloukkaus ja laitton uhkaus 2014. Kiusattu WhatsApp ryhmässä. Osalliset alle 15-vuotiaita. Epäillyn asemassa kuusi nuorta, yksi nuori asianomistajana.

Asiassa järjestettiin sovittelutapaaminen, johon kaikki nuoret huoltajineen osallistuivat. Nuoret olivat keskustelleet avoimesti ja olleet pahoillaan tapahtuneesta, pyysivät anteeksi asianomistajalta. Nuoret sopivat asian, mutta kirjalliseen sopimukseen oli päästy vain yhden epäillyn kanssa suurten korvausvaatimusten vuoksi. Yhden epäillyn huoltaja halusi maksaa heidän nuorensa kohdistuvan korvausvaatimuksen 200 euroa. Muiden osalta korvausvaade eteni asianomistajan huoltajan tekemän siviilikanteen kautta.

Kunnianloukkaus 2014. Kuvattu salaa ja levitetty WhatsApp ryhmässä. Osalliset alle 15–vuotiaita. Epäillyn asemassa kaksi nuorta, yksi nuori asianomistajana.

Asiassa järjestettiin sovittelutapaaminen, johon kaikki nuoret huoltajineen osallistuivat. Epäillyt olivat pahoillaan tapahtuneesta ja pyysivät anteeksi. Osalliset olivat hyvissä väleissä keskenään. Asianomistaja huoltajineen luopui korvausvaatimuksesta epäiltyä kohtaan.

Kunnianloukkaus 2014. Haukuttu WhatsApp ryhmässä. Osalliset alle 15– ja alle 18–vuotiaita. Epäillyn asemassa kaksi nuorta, yksi nuori asianomistajana.

Asiassa järjestettiin sovittelutapaaminen, johon kaikki nuoret huoltajineen osallistuivat. Epäillyt olivat ymmärtäneet tekonsa ja pyytäneet anteeksi. Asianomistaja huoltajineen luopui korvaus- ja rangaistusvaatimuksista epäiltyä kohtaan.

Kunnianloukkaus 2014. WhatsApp ryhmässä jaettu asianomistajan kuva, johon liitetty herjaava teksti. Osalliset alle 18–vuotiaita. Epäillyn asemassa kaksi nuorta, yksi nuori asianomistajana.

Asiassa järjestettiin sovittelutapaaminen, johon kaikki nuoret huoltajineen osallistuivat. Epäillyt kertoivat toimineensa ajattelemattomasti ja ymmärtämättä, miltä asia oli asianomistajasta tuntunut. Epäillyt pyysivät anteeksi aiheuttamaansa mielipahaa. Asianomistaja huoltajineen luopui korvaus- ja rangaistusvaatimuksesta epäiltyä kohtaan.

6.1.2 Poliisille kirjattu rikosilmoitus, hoidettu muutoin

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen ja salakatselu 2014. Kuvattu salaa ja levitetty WhatsApp-ryhmässä. Osalliset alle 15-vuotiaita. Epäillyn asemassa kaksi nuorta, yksi nuori asianomistajana.

Asianosaiset sopivat asian keskenään, poliisi tehnyt asiassa tutkinnan lopettamispäätöksen.

Kunnianloukkaus 2014. Haukuttu WhatsApp-ryhmässä. Osalliset alle 15-vuotiaita. Epäillyn asemassa kolme nuorta, yksi nuori asianomistajana.

Asia soviteltu koulussa koulun henkilökunnan toimesta, poliisi tehnyt asiassa tutkinnan lopettamispäätöksen.

6.1.3 Poliisille kirjattu muu tutkinta –ilmoitus, ohjattu sovitteluun

Muu tutkinta, koulukiusaaminen 2014. Lähetetty loukkaavia viestejä WhatsAppissa. Kaksi alle 15-vuotiasta osallista.

Asiassa järjestettiin sovittelutapaaminen, johon molemmat nuoret huoltajineen osallistuivat. Kiusaaja / loukkaavien viestien lähettäjä pyysi anteeksi ja lupasi, ettei lähetä enää loukkaavia viestejä. Kiusattu esitti 150 euron korvausvaatimuksen, josta osalliset tekivät suullisen maksusopimuksen. Kirjallista sopimusta he eivät halunneet tehdä.

6.1.4 Sovittelualoite tullut muulta taholta

Koulukiusaaminen 2014. Puhuttu toisesta pahaa WhatsAppissa, jätetty vastaamatta läksytiedusteluihin, jätetty luokan WhatsApp -ryhmän ulkopuolelle. Käsitelty koulun Kiva-tiimissä, joka tehnyt aloitteen sovitteluun tulehtuneiden välien jatkuessa. Kaksi alle 15-vuotiasta osallista.

Asiassa järjestettiin sovittelun erillistapaamiset ja kolme yhteistapaamista, joihin nuoret osallistuivat sovitusilman huoltajiaan. Nuoret sopivat asioita, joilla he voivat edistää yhteistyötä ja koulurauhaa. He mm. lupasivat, etteivät puhu toisistaan enää pahaa ja pyrkivät rakentamaan luottamusta toisiaan kohtaan.

6.2 Erään sovittelun tarina

(osin fiktiivinen, perustuu tositapahtumiin, henkilöiden nimet muutettu)

Sovittelutoimisto vastaanotti Itä-Suomen poliisiaseman lähettämän sovittelualoitteen, joka koskee koulukiusaamista ja lievää pahoinpitelyä. Asianosaisina asiassa olivat asianomistajana Riikka (15-v) ja epäiltyä Satu (15-v). Riikan ja Sadun välillä oli ollut kiusaamista noin vuoden ajan ja tilanne oli kärjistynyt koulumatkalla tapahtuneeseen lievään pahoinpitelyyn Sadun tönäistessä Riikka alas koulubussin rappusilta. Molemmat osapuolet oli kuulusteltu poliisiasemalla vanhempien läsnä ollessa ja osapuolet olivat ilmaisseet halukkuutensa sovitteluun.

Sovittelutoimiston johtaja teki myönteisen päätöksen sovitteluun ottamisesta ja antoi jutun koulukiusaamiseen erikoistuneelle sovittelun ohjaajalle ohjattavaksi. Ohjaaja kirjasi jutun sovittelutietokantaan ja johtajan kanssa ohjauskeskustelun käytyään päätti ryhtyä asiassa toiseksi sovittelijaksi. Sovittelupariksi ohjaaja valitsi vapaaehtoissovittelijan, jolla oli aiempaa kokemusta koulukiusaamisen sovittelemisestä.

Sovitteluparin kanssa järjestettiin ohjauskeskustelu, jossa käytiin läpi jutun herättämiä tuntemuksia ja suunniteltiin aikataulua tuleville tapaamisille. Heti alusta saakka oli selvää, että asiassa järjestettäisiin ensin erillistapaamiset kummankin osapuolen kanssa ja sen jälkeen mietittäisiin yhteistapaamisen järjestämistä. Yhteydenotot osapuoliin tehtiin saman tien, soitettiin siis Riikalle ja hänen vanhemmilleen kuin myös Sadulle ja hänen vanhemmilleen. Kaikki olivat edelleen sitä mieltä, että haluavat sovittaa asiaa ja he pitivät ehdotettuja erillistapaamisia hyvinä ratkaisuin.

Erillistapaamisissa Riikka ja Satu saivat kertoa omia näkemyksiään tapahtumista ja niihin johtaneista syistä. Heille painotettiin erillistapaamisten luottamuksellisuutta; käytyjä keskusteluja ja niissä esille tulleita asioita ei kerrotaisi toiselle osapuolelle missään vaiheessa, elleivät he erikseen sitä pyytäisi. Molempia kannustettiin miettimään mahdollisessa yhteistapaamisessa esille otettavia asioita, onko jotain sellaista, mikä ei poliisin materiaalista käy ilmi, mutta mistä kuitenkin olisi hyvä keskustella.

Riikka olikin hyvin avoin tapaamisen aikana. Hän kertoi muuttaneensa pääkaupunkiseudulta Itä-Suomeen reilu vuosi sitten ja aluksi sopeutuminen uuteen

paikkaan ja kouluun olikin mennyt hyvin, vaikka Riikka ei ollutkaan tykännyt muuttamisesta ja erityisesti kavereiden jättämisestä. Mutta hän oli kuitenkin ajatellut, että saa nopeasti uusia kavereita. Parin kuukauden kuluttua oli Riikan luokalla oleva tyttö Satu alkanut kiusata Riikkaa. Satu oli alkanut mm. matkia Riikan käyttämää murretta, nauraa Riikan sanomisille ja pikkuhiljaa Satu oli myös alkanut huomautella Riikan vaatteista. Alkuun Riikka ei ollut kiinnittänyt asiaan suurempaa huomiota, mutta kun Satu oli vain jatkanut ja jatkanut, oli se alkanut tuntua Riikasta pahalta. Kiusaaminen oli siirtynyt myös luokan WhatsApp-ryhmään, eikä Riikka saanut olla enää edes kotona Sadun kiusaamiselta rauhasa. Hänen oli vaikea ymmärtää, miksi Satu teki näin, koska Satu oli alkuun vaikuttanut tosi mukavalta tytöltä ja Riikka luuli saavansa Sadusta kaverin. Tapahetuneesta lievästä pahoinpitelystä Riikka muistaa sen, että hänellä lopulta paloi pinna Sadun jatkuvaan nimittelyyn ja hän oli kotimatalla bussissa haukkunut Satua juntiksi ja näyttänyt hänelle keskisormea. Riikka ei vain enää jaksanut kuunnella Sadun haukkumista. Satu oli tullut Riikan taakse, kun he olivat olleet poistumassa bussista ja tönäissyt hänet rappusilta alas. Riikka oli kaatunut polvilleen ja molempiin polviin oli tullut verinaarmuja. Satu näytti säikähtäneen Riikan kaatumista, mutta ei ollut kuitenkaan sanonut mitään, vaan lähtenyt nopeasti kotinsa suuntaan. Riikka halusi ehdottomasti tavata Sadun yhteistapaamisessa ja keskustella tapahtumista.

Satu oli erillistapaamisessa melko niukkasanainen ja hänen oli vaikea kertoa oma-aloitteisesti asiasta. Satua autettiin avautumaan esittämällä hänelle kysymyksiä koulunkäynnistä, harrastuksista, kavereista ja pikku hiljaa myös kiusaamiseen liittyvistä asioista. Satu kertoi, että häntä oli ärsyttänyt se, kun kaikki kuhsivat uudesta Helsingistä muuttavasta työstä Riikasta ja kun kaikki halusivat vain olla Riikan kanssa. Sadunkin kaverit tuntuivat haluavan olla mieluummin Riikan kuin hänen kanssaan. Satu oli alkuun yrittänyt olla porukassa mukana, mutta Riikan saama huomio oli alkanut ärsyttää. Satu alkoi purkaa omaa pahaa oloaan Riikkaan ja hän oli mm. pilkannut Riikan puhetapaa ja käyttämiä sanoja. Riikalla oli Sadun mielestä tosi hienoja vaatteita, sellaisia, mitä ei Joensuusta saanut. Tästä Satu sitten keksikin haukkua Riikan pukeutumista, vaikka olisi itsekkin Riikan käyttämiä vaatteita voinut käyttää. Satu ei oikeastaan enää olisi halunnut jatkaa kiusaamista, sitä oli vain vaikea lopettaa, kun sen kerta oli aloittanut. Luokan WhatsApp-ryhmäänkin Satu oli laittellut Riikkaa herjaavia viestejä, mutta ei kuitenkaan kovin montaa. Viime aikoina oli myös Riikka nimitellyt Satua muutamia kertoja takaisin ja sitten olikin tapahtunut se bussista tönäisy. Satu kertoi vain menettäneensä malttinsa, kun Riikka oli nimitellyt häntä juntiksi kaikkien kave-

reiden edessä ja niinpä hän oli tönäissyt Riikan alas bussin rappusilta. Sadulla ei ollut tarkoitusta Riikkaa satuttaa ja hän ei ollut osannut ajatella, että Riikka kaatuisi. Mutta nyt kun asiaa jälkikäteen ajatteli, niin tilanteessahan olisi voinut käydä vielä pahemminkin. Myös Satu halusi tavata Riikan kasvatustien, mutta hän toi kuitenkin esille, että tilanne jännitti kovasti. Varsinkin kun paikalla olisivat myös Riikan vanhemmat. Sadulle kerrottiin mahdollisuudesta, että yhteistapaamisessa toinen sovittelija voisi lähteä tyttöjen kanssa toiseen huoneeseen keskustelemaan ja vanhemmat jäisivät toisen sovittelijan kanssa. Mitään ei kuitenkaan tehtäisi vanhempien selän takana, vaan tyttöjen kanssa keskustelemat asiat tuotaisiin sitten yhdessä vanhempien tietoon. Tämä kuulosti sekä Sadusta että hänen vanhemmistaan hyvältä ajatukselta, ja asiaa sovittiin kysyttävän myös Riikalta ja hänen vanhemmiltaan. Myös heistä tapa vaikutti oikein hyvältä.

Sadun erillistapaamisen jälkeen pidettiin sovitteluparin kanssa keskustelutuokio tapaamisissa esille tulleista seikoista ja niiden herättämistä ajatuksista. Sovittiin, että seuraavana päivänä soitettaisiin molempien tyttöjen perheille ja ehdotettaisiin yhteistapaamista seuraavalle viikolle. Jo erillistapaamisissa oli kartoitettu perheille sopivia aikoja ja tästä oli helppo lähteä yhteistä aikaa tarjoamaan. Sadun äiti toi puhelussa esille, että Satu oli ollut hyvin helpottunut erillistapaamisen jälkeen, kun asian sai vihdoin kokonaisuudessaan kertoa. Sadun oli ollut aiemmin vaikea puhua asiasta. Perhe oli jo tässä vaiheessa hyvin kiitollinen sovittelijoille tehdystä työstä.

Yhteistapaamisessa eriydyttiin heti alkuvaiheessa, kun sovittelun periaatteet ja kulku oli vielä yhteisesti kerrattu. Työnjaosta eriytymisen osalta oli jo aiemmin sovittu niin, että sovittelija vetäisi vanhempien keskustelua ja ohjaaja lähtisi tyttöjen kanssa. Satu oli silminnähden jännittynyt, joten eriytyminen nähtiin jo tässä vaiheessa oikeaksi ratkaisuksi.

Satu ja Riikka pääsivät hyvään keskusteluun ja uskalsivat kumpikin kertoa melko vapautuneesti omista tuntemuksistaan. Keskustelu avasi heille uusia näkökulmia ja toi vastauksia tapahtumille. Tyttöjen keskustelu eteni hyvin ja he uskalsivat puhua toisilleen rohkeasti ja avoimesti. He halusivat ehdottomasti sopia asian. Riikka toi heti esille, että he olivat kotona jo puhuneet, ettei hänellä ole asiassa korvaus- eikä rangaistusvaatimuksia Satua kohtaan. Tytöt halusivat vain saada välinsä kuntoon ja jatkaa koulun käyntiä rauhassa. He miettivät sovittelijan avustuksella tilanteita, missä kiusaamista oli ollut ja miten tilanteissa olisi jatkossa hyvä toimia, että kaikilla olisi hyvä olla. Tytöt kirjasivat paperille muutamia käyttäy-

tymissääntöjä, joita kumpikin sitoutuisi noudattamaan. He vaikuttivat aidosti huojentuneilta keskustelun jälkeen.

Vanhempien kanssa palattiin yhteen ja toinen sovittelija esitteli vanhemmille (tyttöjen toiveesta) lyhyesti keskustelun sisällön ja tyttöjen ajatukset asian sopimisesta. Vanhemmat olivat erittäin tyytyväisiä ja myönteisiä tyttöjen kirjaamiin käyttäytymissääntöihin ja myös heistä paistoi läpi syvä huojentuneisuus. Vanhemmat olivat keskusteluissaan tuoneet esille koulun roolia tilanteen selvittelyssä ja jatkotoimissa, ja he ehdottivatkin vielä toista yhteistä tapaamista, johon pyydetäisiin koulun edustaja mukaan. Tytöistäkin ehdotus vaikutti hyvältä ja sovittiin, että tapaamiseen pyydetään mukaan koulukuraattori.

Ensimmäisen yhteistapaamisen jälkeen pidettiin jälleen keskustelutuokio sovitteluparin kanssa. Molempien tyttöjen vanhemmat olivat omassa keskustelussaan esittäneet tyytymättömyytensä koulun toimintaan asian selvittelyssä ja siinä, ettei vanhempiin oltu otettu yhteyttä heti tilanteen alkuvaiheessa. Kummatkin vanhemmat olivat olleet sitä mieltä, että tällainen yhteinen kokoontuminen olisi pitänyt tehdä jo aikoja sitten. Todettiin, että tyttöjen ja vanhempien eriytyminen oli sekä tyttöjen että vanhempien etu. Molemmat saivat rauhasa purkaa tuntemuksiaan, tytöt omista teoistaan ja toisistaan ja vanhemmat koulun toiminnasta. Päivi oli keskustellut vanhempien kanssa palautteen antamisesta koululle ja he olivat sopineet, että kumpikin perhe kirjaa palautteen rehtorille koulun sähköisen järjestelmän kautta. Toisessa yhteistapaamisessa, johon koulukuraattorikin siis kutsuttaisiin, keskityttäisiin tyttöjen asiaan ja esitettäisiin toive koulun osallistumisesta tyttöjen välien ja sopimuksen seurantaan, ei lähdettäisi haukkumaan koulun toimimattomuutta asiassa.

Koulukuraattori suhtautui myönteisesti esitettyyn pyyntöön ja oli halukas tulemaan tapaamiseen mukaan. Tapaaminen järjestettiin koulun talviloman jälkeen. Tapaamisessa kerrattiin edellisellä kerralla keskustellut asiat, kyseltiin tämän hetken tuntemuksia ja mietittiin asioita, joista Satu ja Riikka halusivat sopia. Tyttöillä oli hyvin mielessä edellisen viikon tapaamisessa kirjatut asiat ja he halusivat kirjata ne myös sopimukseen. Tytöille kerrottiin, että sovittelutoimistolla on sopimuksissa seuraamisvelvollisuus ja heille esiteltiin erilaisia tapoja sen toteuttamiseksi. Tytöt halusivat, että heille soitettaisiin lukukauden loppupuolella ja kyseltäisiin kuulumisia ja sopimuksen toteutumista. He halusivat myös kirjata, että mikäli kiusaamista vielä esiintyy, sitoutuvat he ilmoittamaan siitä sekä koululla että

kotona. Kopio sopimuksesta sovittiin lähetettäväksi koulukuraattorin mukana opettajalle tiedoksi.

Ohjaaja kirjasi sovittelun tuloksen tietokantaan ja lähetti kopion sopimuksesta jutun tutkijalle. Tutkija päätti jutun tutkinnan poliisissa Riikan luovuttua rangaistusvaatimuksesta asiassa. Juttu jäi kuitenkin ohjaajalle seurantaan, kuten tyttöjen kanssa oli sovittu.

Ohjaaja soitti seurantapuhelut molemmille tytöille lukukauden lopulla ja sai pelkästään hyviä uutisia. Kiusaaminen oli loppunut ja tytöt viettivät aikaa samassa kaveriporukassa. He olivat kertoneet sovinnostaan myös kavereilleen ja kaikki olivat olleet tyytyväisiä tilanteen saamaan ratkaisuun. Asia oli vaivannut myös kaveripiiriä. Jutun käsittely sovittelutoimistossa kesti kaikkiaan aloitteen saapumisesta seurannan loppumiseen kolme ja puoli kuukautta.

Sovittelusta jäi kaiken kaikkiaan erittäin hyvä mieli. On palkitsevaa nähdä sovittelijana toimimisen vaikutus, kun miettii prosessia taaksepäin ensimmäisestä jännittyneestä tapaamisesta avoimeen ja toista kunnioittavaan keskusteluun.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA

Perehtyessäni opinnäytetyöni taustamateriaaliin nousi useassa yhteydessä esille sovittelun soveltuvuus nuorten tapausten käsittelyyn. Suomessahan sovittelu alkoi juuri kokeiluna nuorten rikosasioissa ja edelleen sekä sovitteluun liittyvät tutkimukset että käytäntö puoltavat sovittelun soveltuvuutta juuri nuorten tapauksen käsittelyyn.

Muun muassa Irma Nikula (2012) on ammatillisessa lisensiaatintutkimuksessaan todennut, että sovittelu tuottaa tuloksia erityisesti ensimmäistä kertaa rikoksista kiinni jääneisiin nuoriin. Heistä 78 % ei uusinnut rikosten tekoa sovittelun jälkeen.

Samoin Sakari Virran (2013) rikosseuraamusalan opinnäytetyössä haastattelemat 15–17 –vuotiaat nuoret olivat kokeneet sovittelun vaikuttaneen omaan ajatteluunsa ja toimintaansa tulevaisuudessa. Lisäksi nuoret kertoivat sovittelun olleen hyvä mahdollisuus pohtia tapahtumia ja omaa käyttäytymistä sekä sen seurauksia. Tapauksista nuoret kertoivat myös oppineensa ainakin itsehillintää, harkintaa ja empatiakykyä toista kohtaan.

Nuorten sovitteluista, sekä kiusaamistapauksissa että muissakin tapauksissa, on myös käytännön tasolla erittäin hyviä kokemuksia. Omalla yhdeksän vuotta kestäneellä työurallani sovittelun ohjaajana ja toimistomme nuorten asioista vastaavana olen saanut olla mukana lukemattomissa erilaisissa tilanteissa. Parhaiten sovittelun ideologian pääsen kokemaan juuri alaikäisten kanssa sovitellessani. Sovittelussa nuori oppii itsenäisesti käsittelemään omaa asiaansa, osallistumaan päätöksentekoon ja saamaan kokemuksen käsittelyn vaikuttavuudesta lopputulokseen. Palkitsevimpia ovat ne hetket, kun jännittyneestä, katseensa maahan suunnanneesta nuoresta kuoriutuu sovittelussa silminnähden huojentunut ja avoin nuori. Kun asiansa käsittelyyn on saanut itse olla vaikuttamassa, tulee tunne, että asian haluaa saattaa loppuun saakka. Seuraavalla kerralla saattaakin sitten miettiä kahteen kertaan ennen kuin lähtee esim. kirjoittamaan toisesta jotain herjaavaa.

Nuoret kokevat usein, ettei heillä ole juurikaan vaikuttamismahdollisuuksia omiin asioihinsa, ennen kuin he saavuttavat täysi-ikäisyyden rajan. Varsinkaan silloin, kun puhutaan virallisista asioista. Kun sovitteluprosessissa heti alusta alkaen kuullaan nuoren omaa mielipidettä ja pyydetään häneltä henkilökohtainen suostumus sovitteluun, tulee asialle aivan erilainen merkitys nuoren ajatuksissa.

Opinnäytetyöprosessin aikana ei tullut esille yhtäkään seikkaa, mikä ei puoltaisi myös WhatsApp -kiusaamistapausten soveltumista sovitteluun. Kasvotusten kohtaaminen, oman tarinan ja omien tunteiden kertominen, toisen kuuleminen, sanottujen sanojen ja tehtyjen tekojen merkitysten aukipuhuminen saavat usein aikaan sen, että nuorella ja hänen ajatusmaailmassaan tapahtuu kokonaisvaltaisen muutos tai ainakin muutosprosessi lähtee käyntiin. Merkitykset voivat sovitteluprosessin aikana muuttua; ei ole tullut ajatelleeksi, mitä kaikkea yhdellä lähetetyllä herjausviestillä on voinut aiheuttaa. Kun asioita pääsee itse sanoittamaan, oman asiansa käsittelyssä keskiössä olemaan ja lopputulokseen aktiivisesti vaikuttamaan, on sillä takuuvarmasti vaikuttavampi ja pitkäkestoisempi merkitys verrattuna byrokraattiseen oikeuskäsittelyyn. Nuorten konflikteja ei pitäisi minäkään organisaation heiltä anastaa, vaan keskittyä enemmän siihen, kuinka nuoria voitaisiin aktivoida oman asiansa asiantuntijoiksi.

WhatsApp-kiusaamistapausten sovitteluun soveltuvuuden puolesta puhuu myös se, että alle 15-vuotiaiden tapaukset voisivat ilman sovittelua jäädä jopa kokonaan käsittelemättä poliisin tehtyä asiassa tutkinnanlopettämispäätöksen. Tässä opinnäytetyössä kartoitetuissa sovittelussa olleissa WhatsApp-tapauksissa yhtä lukuunottamatta kaikissa oli asianosaisina alle 15-vuotiaita. 15-vuotias ei ole lain mukaan rikosoikeudellisesti vastuussa teoistaan, eli ilman sovittelun mahdollisuutta nuoren asiaa ei välttämättä käsiteltäisi mitenkään.

Kartoitetuista tapauksista nousee esille myös se, ettei raha ole ratkaiseva eikä sovintoa tuova asia kiusaamistapauksissa. Nuoret ovat halunneet käsitellä ja sopia asiat muutoin. Vain kahdessa tapauksessa sovittiin rahakorvauksesta. Kaikissa tapauksissa nuoret pääsivät sopimukseen tai osasopimukseen.

Nuorten sovittelun ja varsinkin sosiaalisessa mediassa tapahtuvan kiusaamistapausten sovittelun jatkotyöstämiselle jäi opinnäytetyöprosessin myötä kipinä kyttemään sekä oman mielenkiinnon että sovittelun edelleen kehittämisen näkökulmasta. Olisi äärimmäisen mielenkiintoista selvittää nuorten omia kokemuksia sovittelusta sekä sovittelun vaikuttavuudesta nuorten elämään ja tekemiin valintoihin jatkossa.

Sovittelun valtakunnallisessa kehittämistoiminnassa lasten ja nuorten sovittelu on jäänyt varsin vähälle huomiolle. Valtakunnallisesti on laadittu hyviä käytänteitä lasten ja nuorten sovitteluun, mutta omaa erikoiskoulutusta ei asiaan liittyen toistaiseksi ole. Nuorten sovitteluprosessissa on kuitenkin aivan omanlaiset erityis-

piirteensä ja leimansa, ja sovittelijoiden peruskoulutuksen lisäksi tarvitaan erikoistumiskoulutusta myös tälle alueelle. Oma työni voi toimia pienenä osana kokonaiskoulutuksessa lasten ja nuorten sovitteluun, mutta lihaa luiden ympärille se vielä tarvitsee.

LÄHTEET

- AARNIO, A & MULTISILTA, J. 2011. Facebook ja Youtube. Ne on meidän juttu. Kansallinen tutkimus lasten ja nuorten sosiaalisen median ja verkkopalveluiden käytöstä 2011. Helsinki: Helsingin yliopisto, Cicero Learning.
- AGATSTON, P, KOWALSKI, R & LIMBER, S. 2008. Cyber Bullying. Bullying in the Digital Age. Blackwell Publishing.
- BBC 2015. (www.bbc.co.uk/newsbeat/article/30706412/whatsapp-record-number-of-messages-sent-each-day).
- COUVILLION, M.A. & ILLIEVA, V. 2011. Recommended practices. A review of schoolwide preventative programs and strategies on cyberbullying. Abingdon: Taylor & Francis Ltd.
- FEINBERG, T. & ROBEY, N. 2009. Cyberbullying. Ann Arbor: Prakken Publications.
- FLINCK, A. 2013: Rakennamme sovintoa. Opas rikosten ja riitojen sovitteluun. Opas 23. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- FORSS, M. 2011. Lähipoliisi tavoittaa virtuaalimaailmassakin. Teoksessa Aaltonen-Ogbeide, T & Saastamoinen, P & Rainio, H & Vartiainen, T (toim.) Silmät auki sosiaaliseen mediaan. Helsinki: Eduskunnan monistamo.
- FORSS, M. 2013. Nettipoliisi ja nuoret sosiaalisessa mediassa. Teoksessa Kupiainen, R. Kotilainen, S. Nikunen, K. Suoninen, A (toim.) Lapset netissä. Puheenvuoroja lasten ja nuorten netin käytöstä ja riskeistä. Helsinki: Mediakasvatusseura.
- HAASIO, A. 2013. Netin pimeä puoli. Saarijärvi. Saarijärven Offset Oy.
- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta, HE 329/2014.
- HAMARUS, P. 2008. Koulukiusaaminen – Huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kirjapaja.
- HOLM, P. 2011. Dialogisuus ja narratiivisuus sovittelussa. [Luento]. Sovittelun peruskurssi 19.2.2011. Joensuu.
- HUHTALA, N. 2013. Verkkokiusaaminen lasten ja nuorten nettimaailman haasteena. Teoksessa Kupiainen, R. Kotilainen, S. Nikunen, K. & Suoninen, A. (toim.) Lapset netissä. Puheenvuoroja lasten ja nuorten netin käytöstä ja riskeistä. Helsinki: Mediakasvatusseura.
- HÖISTAD, G. 2003. Irti kiusaamisen kierteestä. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- IIVARI, J. (toim.) 2007. Rikos- ja riita-asioiden sovittelijan opas. Suomen Sovittelun Tuki ry. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- JOKIRANTA, E. 2008. Välillä vakavaa, välillä ei. Nettikiusaaminen nuorten keskuudessa. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Karisbygdens Hem och Skola 2008. Saatavissa:
<http://karisbygden.hemochskola.fi/elektroniskmobbing/>

KOSKENNIEMI, M. 1964. Sosiaalinen kasvatus koulussa. Helsinki: Otava.

Laki: Esitutkintalaki 22.7.2011/805.

Laki: Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.

Laki: Laki nuorista työntekijöistä 19.11.1993/998.

Laki: Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689.

Laki: Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 9.12.2005/1015.

Laki: Rikoslaki 19.12.1889/39.

Laki: Vahingonkorvauslaki 31.5.1974/412.

Lakivaliokunnan mietintö, LaVM 33/2014, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta.

Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio 2006. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006: 25. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

LÄMSÄ, A-L. 2009. Kiusaamisen muodot ja ulottuvuudet. Teoksessa Anna-Liisa Lämsä (toim.) Mun on paha olla – Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Juva: PS-kustannus.

LÄMSÄ, A-L, KIVINIEMI, L & PÖNKKÖ, M-L. 2009. Kiusatun leima ja itsetuhoinen elämäntapa. Teoksessa A-L. Lämsä (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2006. Koulukiusaamiskysely. Saatavissa:
<http://www.mll.fi/julkaisut/verkkojulkaisut>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014. Nettikiusaaminen. Saatavissa:
<http://www.mll.fi/kasvattajille/mediakasvatus/tietoa-kasvattajille/nettikiusaaminen/>

MATIKAINEN, J. (toim.) 2011. Muuttuvat mediat – haasteelliset sukupolvet. Infor: Helsinki.

NIKULA, I. 2012. Sovittelu interventiona nuorten rikoksiin Helsingissä. Sosiaalitieteiden laitos. Helsingin Yliopisto. Lisensiaatin tutkimus.

NOPPARI, E. 2014: Mobiilimuksut – Lasten ja nuorten mediaympäristön muutos, osa 3. Journalismi, viestinnän ja median tutkimuskeskus COMET. Saatavissa:
<http://www.uta.fi/cmt/index/mobiilimuksut.pdf>

OLWEUS, D. 1992. Kiusaaminen koulussa. Suom. M. Mäkelä. Helsinki: Otava.

PATCHIN, J & HINDUJA, S. 2010. Cyberbullying and Self-Esteem. Journal of School Health. December 2010, Vol 80, No 12. Nelli-portaali: EBESCO.

PENTTILÄ, E. 1994. Turvallinen koulu. Helsinki: WSOY.

POHJONEN, S. (toim.) 2001. Sovittelu ja muut vaihtoehtoiset konfliktinratkaisumenetelmät. Vantaa: WSLT.

PÖRHÖLÄ, M. 2006. Koulukiusaaminen terveystiedon opetuksen haasteena – Turvallisten kehityspolkujen tukeminen oppilaiden vuorovaikutussuhteissa.

RIIKONEN, J, KOSONEN, M & RAUTIAINEN, M. 2012. Nuoren oikeusopas. Rikos ja sen vaikutukset. Saatavissa: [http://www.sovittelu.fi/images/tiedostot/Nuoren%20oikeusopas .pdf](http://www.sovittelu.fi/images/tiedostot/Nuoren%20oikeusopas.pdf)

SALMIVALLI, C. 1998. Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä. Tampere: Tammer-Paino Oy.

SALMIVALLI, C. 2003. Koulukiusaamiseen puuttuminen – Kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä: Ps-kustannus.

SHARIFF, S. 2008. Cyber-bullying, Issues and solutions for the school the classroom and the home. New York, Routledge.

SMITH, P., MAHDAVI, J, CARVALHO, M., FISHER, S., RUSSELL, S. & TIPPET, N. 2008. Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. Journal of Child Psychology and Psychiatry.

Suomen internetopas 2009. Kontaktia media. Saatavissa: <http://www.internetopas.com/sanasto/#F>

Taloustutkimus/Yle Uutiset Kotimaa 3.1.2015, Suomalaiset vahvasti Facebook-kansaa – WhatsApp toiseksi suosituin. Saatavissa: http://yle.fi/uutiset/suomalaiset_vahvasti_facebook-kansaa_whatsapp_toiseksi_suosituin/7707216

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Rikos ja riita-asioiden sovittelu 2014. Tilastoraportti 13/2015.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Sovittelupalvelut. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/paatoksenteko-talous-ja-palvelujarjestelma/lainsaadanto/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu/sovittelupaivat>

TUOMISTO, T., SALMIVALLI, C. & POSKIPARTA, E. 2009. KiVassa Koulussa ei kiusata! Teoksessa Lämsä A-L (toim.). Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

VIERELÄ, M. 2012. Juoruamista, tönimistä, haukkumista. Koulukiusaamisen luonne ja muodot 1990-luvulta näihin päiviin. Kandidaatin tutkielma. Lapin Yliopisto.

VIRTA, S. 2014. Nuorten sovittelu Vantaalla. 15–17 vuotiaat nuoret pahoinpitelyrikosten sovittelussa. Laurea-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö, rikosseuraamusala.

WhatsApp. Saatavissa: <http://www.whatsapp.com/>

WILLARD, N. 2004. "An Educator's Guide to Cyberbullying and Cyberthreats". Saatavissa: <http://www.new.csriu.org/cyberbully/docs/cbcteducator.pdf>

Yle. Uutiset. Ilmiöt. 21.1.2014. Nuorten kiusaaminen: WhatsApp syrjäytti tekstiviestit. Saatavissa:
[http://yle.fi/uutiset/nuorten_kiusaaminen_whatsapp_syrjaytti_tekstiviestit/7040997\)](http://yle.fi/uutiset/nuorten_kiusaaminen_whatsapp_syrjaytti_tekstiviestit/7040997)

Yle. Uutiset. Kotimaa. 30.1.2015. Twitter ja Instagram ovat viranomaiselle vaivattomia – aikuiset pöljäreivät Facebookissa ja lapset WhatsAppissa. Saatavissa:
http://yle.fi/uutiset/twitter_ja_instagram_ovat_viranomaiselle_vaivattomia_aikuiset_poljareivat_facebookissa_ja_lapset_whatsappissa/7768832